

In dit nummer o.a.

Kroniek

De prognose en de catechisatie
Over New Wine gesproken

Thema

Christus en de kosmos

Rondblik

Gebed en ziekenzalving
Overal genade

Boek van de maand

Bavinck blijft boeien

Persrevue

Van 't Spijker over chaotisch kerkelijk
Nederland
De rol van de catechismusprediking
Independentistische tendensen in de
Dopperkerken
Met de voeten bidden

Want Drie zijn er, Die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde, de Geest, en het water, en het bloed; en deze drie zijn tot één.

(1 Johannes 5:7-8, Statenvertaling 1637)

Want drie zijn er, die getuigen [in de hemel: de Vader, het Woord, en de Heilige Geest; en deze drie zijn één. En drie zijn er, die getuigen op de aarde]: de Geest en het water en het bloed, en de drie zijn tot één.

(NBG-vertaling 1951)

Er zijn dus drie getuigen: de Geest, het water en het bloed, en het getuigenis van deze drie is eensluidend.

(Nieuwe Bijbelvertaling 2004)

Ooit geprobeerd Jehova's Getuigen te overtuigen? Dan zult u vast wel eens gestuit zijn op de bovenstaande woorden uit de eerste brief van Johannes. Als u hen, zoals ik eens, met verve op de goddelijke Drie-eenheid hebt gewezen met de woorden van 1 Johannes 5:7-8, dan zullen ze ook u zonder enige twijfel hun bijbel hebben laten zien. Nee, daar staat niet dat de Vader, het Woord en de Heilige Geest één zijn. Maar dat komt natuurlijk omdat ze

Nader Bekeken

'...en deze drie zijn één'

---

de Godheid van Christus loochenen. Ook al stonden de bewuste woorden in mijn bijbeltje tussen haken, in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 9, en de Heidelbergse Catechismus, Zondag 8, werd er onbekommerd naar verwezen. Maar daar hadden zij geen boodschap aan.

Het werd allemaal wat anders toen de Generale Synode van Arnhem (1981) op advies van prof. J. Kamphuis besloot de kerken voor te leggen of het wel juist is 1 Johannes 5:7-8 onder het bewijsmateriaal in NGB, art. 9, te handhaven. In augustus van hetzelfde jaar (nu 25 jaar geleden) zette de toenmalige lector drs. J.A. Meijer in twee *Reformatie*-artikelen uiteen dat de zinsnede over de drie hemelse getuigen uit 1 Johannes 5:7-8 in geen enkel betrouwbaar Grieks handschrift voorkomt (1 en 15 augustus 1981). Maar waarom werden de woor-

Schriftlicht

A.C. Breen

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar.
De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Ds. J. Wesseling, voorzitter
Mr. A. Niemeijer, secretaris
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken

Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel/fax 050 - 5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Amersfoort
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Prof. drs. D. Deddens, Assen
Dr. ir. H.B. Driessen, Hengelo
Ds. H. Drost, Houten
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerck, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. R. Kelder, Nijkerk
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leusden
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Ommen
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
Ds. J. Wesseling, Ede
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, 's-Hertogenbosch

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort BNO, Leek

Internet: www.woordenwereld.nl

Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.

Druk en Administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum. Telefoon 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum,

Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementenprijs

	acceptgiro	machtiging
Nader Bekeken, tevens	31,85	31,10
abonn. op de cahiers	28,25	25,40
Studenten Nader Bekeken	15,00	14,00
Cahiers	6,75	6,75
Losse verkoop cahiers	8,90	8,25

Abonnees die cahiers nabestellen: 6,75 + porto

Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.

Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen voor 1 december.

ISSN 1380 - 3034

den dan indertijd in de NGB opgenomen als bewijsplaats voor de Drie-eenheid?

In dit Schriftlicht houden we ons bezig met wat er staat in 1 Johannes 5, en waarom de NGB, art. 9, verwees naar de verzen 7 en 8. Tegelijk maak ik van de gelegenheid gebruik een paar opmerkingen te maken over hoe we de Bijbel bestuderen. Tenslotte is er weer een nieuw verenigingsseizoen gestart waarin we ons gezamenlijk gaan buigen *over* Gods Woord om te leren hoe te buigen *voor* Gods Woord.

1 Johannes 5

De Bijbel is *Gods boek in Christus*. Dan willen we 1 Johannes 5 als onderdeel van dat boek onderzoeken zoals het ons spreekt van Christus en zoals God ons aanspreekt als Vader, Zoon en Heilige Geest. We kijken dan aandachtig naar de tekst zelf en de context waarin de tekst staat. Verder, de Bijbel is Gods boek van de *verbondsgeschiedenis*. Dat betekent dat we de Bijbel niet losmaken van zijn tijd. De Bijbel beschrijft geschiedenis. Dus gaan we Schrift met Schrift vergelijken om de historische lijn te begrijpen. Elk bijbelgedeelte is een raam op het geheel van de Schrift. En omdat de Bijbel Gods boek is van de *verbondsgeschiedenis*, gaan we de Bijbel niet opsluiten in zijn tijd, maar proberen we te verstaan wat het schriftgedeelte ons te zeggen heeft, hier en nu.

Tekst en context

In het vervolg gaat het me vooral om de drie getuigen. We lezen in 5:6 dat Jezus Christus gekomen is door water en bloed: 'niet door het water alleen, maar door het water en het bloed.' En de Geest getuigt ervan. Omdat de Geest de waarheid is, weten we zeker dat Jezus gekomen is door water *en* bloed. In feite zijn er drie getuigen. Naast de Geest leggen ook het water en het bloed een getuigenis af, 'en het getuigenis van deze drie is eensluidend' (vs. 8). Het is echt waar: op het getuigenis van twee of drie getuigen is de zaak rechtsgeldig (Deut. 19:15). En wat is dat getuigenis? Vers 11: 'Dit getuigenis luidt: God heeft ons eeuwig leven geschonken en dat leven is in zijn Zoon.' Dat de Geest dit getuigt, kunnen we goed begrijpen, maar hoe kunnen water en bloed getuigen dat er eeuwig leven is in de Zoon?

We moeten erop letten dat er geen sprake is van zomaar water en bloed, maar dat het gaat om Jezus die gekomen is door water en bloed. Dus water en bloed in relatie tot Christus. Sommigen denken bij het water aan de doop en bij het bloed aan het avondmaal. Dat betekent dan dat Jezus gekomen is *met* water (doop) en bloed (avondmaal). Deze uitleg verklaart niet waarom Johannes zo sterk benadrukt dat Jezus niet alleen door water, maar ook door bloed gekomen is. Verder is dan water letterlijk, maar bloed symbolisch. Ook is er geen reden om het Griekse woordje *dia* (door) hier door 'met' te vertalen. Anderen wijzen op Johannes 19:34-35, waar we lezen dat, toen een soldaat een lans stak in Jezus' zij, er meteen bloed en water uitvloeide. Maar ook deze uitleg gaat niet in op het 'niet alleen door water'. Bovendien lezen we dat Jezus kwam *door* water en bloed, en niet dat water en bloed *uit* Hem kwamen.

Calvijn zegt in zijn *Commentaar* op 1 Johannes dat hij er niet aan twijfelt dat water en bloed zinspelen op de oude rituelen van de wet die door Christus zijn vervuld. Met water en bloed worden de rituelen die heiligheid en gerechtigheid aanduiden, samengevat. Water wijst op het afwassen van onreinheid en bloed wijst op verzoening. Deze symbolen waren afschaduwingen van wat Christus volmaakt zou doen: ons reinigen en met God verzoenen.

Voor zover ik kan nagaan, is de meest gangbare uitleg dat water verwijst naar het water waarin Christus werd gedoopt en dat bloed verwijst naar het bloed dat Hij heeft uitgestort. Het water verwijst dan naar de Jordaan aan het begin van zijn publieke optreden (Joh. 1:29-34), en het bloed naar Golgota aan het einde ervan (Joh. 19:30). Op twee dingen wil ik nog even kort ingaan voordat we ons bezighouden met de woorden tussen haken. Allereerst op de zinsnede 'niet door het water alleen' en vervolgens op Calvijns uitleg.

Door nadruk te leggen op het feit dat Jezus gekomen is 'niet door het water alleen, maar door het water en het bloed', lijkt het erop dat Johannes zich richt tegen hen die wel erkennen dat Christus op aarde kwam, maar niet dat Hij stierf aan het kruis, omdat, volgens hen, de Zoon van God nu eenmaal niet kan sterven. Tegenover deze gnostieke loochening van het kruis maakt Johannes duidelijk dat Christus als *het Lam*

ons verlost (Joh. 1:29,36). En dan komen we toch eigenlijk ook uit bij de uitleg van Calvijn die zegt dat de Geest, het water en het bloed eenstemmig verklaren: geen reiniging (water) zonder bloedstorting (bloed). Het doel van Christus' komen op aarde, uitgelegd bij zijn doop, was om ons met God te verzoenen door zijn dood.

In vers 9 lezen we: 'Als we het getuigenis van mensen aannemen, zullen we zeker het getuigenis van God aannemen.' Met deze woorden is Johannes terug bij het begin van zijn brief, waar hij sprak over de verkondiging van Jezus' oor- en ooggetuigen. De verkondiging namelijk dat het bloed van de Zoon van God ons reinigt (1:7), dat Hij die trouw en rechtvaardig is, ons vergeeft en reinigt (1:9), dat Jezus Christus, de rechtvaardige, een verzoening is voor onze zonden (2:2). Inderdaad: eeuwig leven in de Zoon alleen. Zijn doop, zijn dood en zijn Geest getuigen ervan en hun getuigenis is eensluidend.

Het is in deze context dat we de bewuste woordgroep tussen haken moeten lezen. Zoals hier op aarde de Geest, het water en het bloed een eenstemmig getuigenis afleggen, zo stemmen in de hemel de Vader, het Woord en de Heilige Geest overeen. Calvijn, die de woordgroep wil handhaven, maakt duidelijk in zijn *Commentaar* dat het hier in 1 Johannes 5:7-8 niet gaat over het wezen van de Drie-eenheid, maar om het drielerlei getuigenis: het is echt waar dat er alleen maar eeuwig leven is in de Zoon; hemel en aarde getuigen unaniem. De vraag is wel waarom in de Franse Geloofsbelijdenis, die door Calvijn was voorbereid, in art. 6 over de Drie-eenheid dan toch naar 1 Johannes 5:7 verwezen wordt, en waarom De Brès in dit spoor die tekst heeft opgenomen in zijn NGB, art. 9. Hierover straks meer. Eerst gaan we na waarom de woorden in de Bijbelvertaling van 1951 tussen haken staan en in de NBV zijn weggelaten.

Tekstkritiek

Onder tekstkritiek verstaan we het zeer kritisch of nauwkeurig kijken naar de oorspronkelijke tekst achter de overgeleverde tekst. Wie bestudeert waar de woorden tussen haken in 1 Johannes vandaan komen, is met tekstkritiek bezig. Wie die woorden uit zijn bijbeltje verwijdert omdat hij het niet eens is met

wat de Bijbel zegt, doet aan schriftkritiek. Schriftkritiek spreekt de Bijbel tegen. Tekstkritiek luistert naar de Bijbel. En het eerste dat dan tekstkritisch opvalt, is dat van de vele handschriften waarin 1 Johannes 5 is overgeleverd, er niet één betrouwbaar Grieks handschrift is dat de bewuste woordgroep bevat.

Hoe zijn de bewuste woorden dan, zonder haken, in de Statenvertaling terechtgekomen? Dat heeft te maken met de derde druk van Erasmus' uitgave van het Griekse Nieuwe Testament in 1522. Erasmus was er zo zeker van dat de woordgroep niet authentiek was, dat hij eens zijn opponent Stunica beloofde de woorden op te nemen als iemand hem één Grieks handschrift kon laten zien waarin de woorden voorkomen. U voelt het al, inderdaad kwam iemand met zo'n codex op de proppen. Hoewel Erasmus ervan overtuigd was dat het ging om een Griekse *vertaling* van een latere versie van de Vulgaat, en niet om een authentiek Grieks handschrift, vond hij dat hij zijn belofte moest houden en nam de woorden op in zijn derde druk. En omdat deze uitgave zich ontwikkelde als de algemeen aanvaarde grondtekst van het Nieuwe Testament, kwamen de woorden in 1637 in de Statenvertaling terecht.

De vraag blijft natuurlijk wel hoe de woorden in latere versies van de *Vulgaat* zijn ingeslopen (sinds 800 AD). En waarom in de Vulgaat-versies tussen 800 en 1590 eerst de aardse en daarna de hemelse getuigen werden genoemd. Het vermoeden is dat de woorden die in de marge van een codex waren bijgeschreven, door een latere kopiist in de tekst zelf zijn opgenomen. In het zinsgedeelte werden de drie getuigen op aarde vergeleken met de drie getuigen in de hemel, waarschijnlijk op grond van Johannes 8:18 en 15:26. Zo werden in de tekst na de aardse drie getuigen de drie hemelse getuigen genoemd: de Vader, het Woord en de Heilige Geest. Na 1590 is toen de volgorde omgedraaid, waarschijnlijk uit eerbied voor de *hemelse* getuigen.

Op grond van al deze overwegingen heeft de Generale Synode van Heemse 1984/5 besloten het besproken zinsgedeelte te verwijderen uit art. 9 van de NGB. De reden ervoor staat in een noot onder aan de bladzijde van ons kerkboek.

Nader Bekeken *inhoud*

<i>Schriftlicht</i>	
'... en deze drie zijn één'	257
A.C. Breen	
<i>Kroniek</i>	
De prognose en de catechisatie Over New Wine gesproken	261
H.J.C.C.J. Wilschut	263
<i>Ingezonden</i>	
Reactie op een reactie	265
H.G. Gunnink	
<i>Reactie</i>	
Reactie op ds. Gunnink	266
C. van Dijk	
<i>Thema</i>	
Christus en de kosmos (2)	268
A.N. Hendriks	
<i>In memoriam</i>	
In memoriam Dirk Dreschler	272
J. Wesseling	
<i>Column</i>	
Into great silence	273
G. Zomer	
<i>Rondblik</i>	
Gebed en ziekenzalving	274
P. Niemeijer	
Overall genade	276
H. Drost	
<i>Boek van de maand</i>	
Bavinck blijft boeien	279
H.J.C.C.J. Wilschut	
<i>Gedicht</i>	
Liedje van verlangen, Chawwa Wijnberg	282
G. Slings	
<i>Persrevue</i>	
Van 't Spijker over chaotisch kerkelijk Nederland	283
De rol van de catechismus-prediking	285
P.L. Storm	
Independentistische tendensen in de Dopperkerken	287
Met de voeten bidden	288
F.J. Bijzet	

NGB art. 9

We zagen eerder dat Calvijn de woorden uit 1 Johannes 5 wel wilde handhaven, maar dat hij het 'en deze drie zijn één' niet uitlegde als 'één in wezen', maar 'één in mening'. Voor hem is 1 Johannes 5:7-8 geen bewijs voor de Drie-eenheid. In zijn *Institutie*, boek 1, hoofdstuk 13 over de goddelijke Drie-eenheid wordt deze tekst zelfs niet genoemd. We vroegen al waarom in de Franse Geloofsbelijdenis, die door hem was voorbereid, in art. 6 over de Drie-eenheid dan toch naar 1 Johannes 5:7-8 verwezen wordt. Dit zesde artikel begint zo (in vertaling): 'Deze heilige Schriften leren ons dat er in het ene en éénvoudige Goddelijke Wezen, wie we hebben beleden, drie Personen zijn: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.' En achter deze passage staat een nummer dat verwijst naar 1 Johannes 5:7. Dit betekent dat deze tekst hier geen bewijsplaats is voor de Drie-eenheid, maar bewijst dat drie Personen de ene God zijn.

In dezelfde lijn spreekt De Brès in de NGB, art. 9. Door de tekst in dit artikel in zijn geheel uit te schrijven, kwam de nadruk te liggen op de laatste woorden: 'en deze drie zijn één.' Maar in de eerste Nederlandse editie van de NGB staan tussen 2 Korintiërs 13:13 en 1 Johannes 5:7-8 de volgende woorden: 'Ende hier sietmender klaerlicken dry ghenoeemt' (zie, daar worden er duidelijk drie genoemd). Dan begint het citaat van 1 Johannes met de volgende woorden: 'Dry zijn daer die tuyghenisse gheven in den hemel ...' (drie zijn er die een getuigenis geven in de hemel ...). Ook bij De Brès gaat het erom te benadrukken dat drie Personen de ene God zijn.

Conclusie: zowel in de eerste Franse als Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt naar 1 Johannes 5:7-8 verwezen, niet om te bewijzen dat God drie-enig is, maar dat drie Personen de ene God zijn. Uit niets blijkt dat Calvijn en De Brès 'en deze drie zijn één' hebben opgevat als 'één in wezen'.

Hadden we dan toch niet beter de verwijzing naar 1 Johannes 5 kunnen laten staan in de NGB, art. 9 en de HC, vr./antw. 25? De passage bevestigt wat we Schrift met Schrift vergelijkend in de Bijbel vinden: drie Personen zijn de ene God. Bovendien versterken ze de hoofdgedachte dat er één waar getuigenis uitgaat van de Geest, en het water en bloed waar Christus doorheen gekomen is. In

de hemel is daar de drievuldige, eenduidige instemming. Toch denk ik dat onze kerken er goed aan gedaan hebben de woorden te verwijderen, omdat in latere edities van de NGB niet meer duidelijk uitkwam dat het ging om de drie Personen, en omdat 'en deze drie zijn één' niet eenduidig werd uitgelegd. Bovendien, waarom zouden we in de strijd tegen hen die de Godheid van Jezus Christus en van de Heilige Geest loochenen, gebruik maken van een wapen dat onze voorouders in de eerste eeuwen van de kerkgeschiedenis niet eens hebben gekend toen ze opkwamen voor de goddelijke Drie-eenheid?

Zelf zeg ik het zo: als de Vader God is (Jes. 63:16; Ef. 4:6), de Zoon God is (Jes. 9:6; 1 Joh. 5:20!), de Heilige Geest God is (Ps. 51:12,13; Hand. 5:3,4), terwijl er slechts één God is (Deut. 6:4; 1 Kor. 8:4), dan belijden we met Zondag 8 HC dat de Vader, de Zoon en de Heilige Geest de ene, ware en eeuwige God zijn. Drie-eenheid is niet de som van ons tellen (1+1+1), maar heeft alles te maken met goddelijke machtsverheffing (1x1x1).

1 Johannes 5 vandaag

Als we de eerste brief van Johannes in zijn geheel lezen, valt het op hoe het slot betrekking heeft op het begin. We kunnen 1:1 - 2:2 en 5:5-21 zo samenvatten: getuigen van de waarheid - eeuwig leven in Christus. Het bewijs voor onze kennis van deze waarheid ligt in het houden van Gods geboden, speciaal het gebod onze broeders en zusters lief te hebben *zoals* Christus ons heeft liefgehad (vgl. Joh. 15:12). Deze gedachte vinden we in de tweede ring: hoofdstuk 2:3-11 en 4:17 - 5:4. Maar Christus be-

lijden en de boze bestrijden kan alleen door de Geest der waarheid op basis van Christus' verzoening (de derde ring: 2:12-27 en 4:1-16). De drie genoemde ringen omarmen het centrale gedeelte van 1 Johannes, namelijk hoofdstuk 2:28 - 3:24 waar we worden opgeroepen lief te hebben met daad en waarheid.

Wie de brief van Johannes alleen maar uitpluist om te discussiëren over allerlei interessante tekstkritische eigenaardigheden, kan zomaar vergeten waar het in de brief werkelijk om gaat. Het gaat om wat we horen bij het heilig avondmaal. Christus richt ons geloof op zijn volkomen *offer* als de enige grond van ons heil (dit tegenover de gnostieke ontkenning van Christus' kruisdood). Door zijn dood heeft *Hij* de zonde weggenomen (dit tegenover de gnostieke hoogmoed dat je het ook zonder Christus wel redt). Door zijn Heilige Geest schenkt Hij zijn kinderen de schat van het eeuwige leven, en verbindt Hij al die kinderen *onderling* als broers en zussen in ware liefde (dit tegenover het gnostieke neerkijken op hen die nog niet perfect geloven).

De kern is dus: 'Omdat Christus, onze geliefde Heiland, ons eerst zo uitnemend heeft liefgehad, moeten wij ook elkaar liefde bewijzen en dat niet alleen met woorden, maar ook door onze daden.' Dan kunnen we met een gerust hart voor God staan. 'We moeten niet liefhebben met de mond, met woorden, maar waarachtig, met daden. Dan weten we dat we voortkomen uit de waarheid' (3:18-19).

Sterkte bij het bestuderen en toepassen van de boodschap van Gods Boek in Christus van de geschiedenis van zijn verbond.

De prognose en de catechisatie

Het was voorpaginanieuws op 5 september 2006. 'Ontkerkelijking bereikt top' (Nederlands Dagblad). 'Ontkerkelijking gaat gestaag door' (Reformatorisch Dagblad). 'Protestanten straks kleine minderheid' (Trouw). Aanleiding: het rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) met als titel 'Godsdienstige veranderingen in Nederland'.

Alarmerend

Het bleef in de genoemde dagbladen niet bij het voorpaginanieuws alleen. Brede aandacht werd gegeven aan de bevindingen van het SCP. Met bijbehorend commentaar van hoofdredacties en BG's (meer of minder Bekende Gelovigen). Wel merk je hoe vluchtig het nieuws is. Op 6 en 7 september nog steeds de nodige aandacht voor het rapport in genoemde dagbladen. Daarna nauwelijks meer. Hoe dan ook, de informatie in de krant maakt dat ik hier niet alle ins en outs van het rapport hoeft te herhalen en kan volstaan met de hoofdconclusies. Gaat de ontkerkelijking in Nederland in het huidige tempo door, dan zal deze doorgroeien naar 72%. Als grote religieuze groepen blijven alleen de rooms-katholieken en moslims over. Al zal ook de Rooms-Katholieke Kerk de komende jaren nog fors moeten inleveren. Dat zal eveneens bij de PKN het geval zijn. Wel wordt enige groei verwacht voor kleinere kerken. Maar als geheel is de prognose somber. Zeg maar ronduit: alarmerend. Laat er heel wat (al dan niet vage) religiositeit blijven, als kerken en kerkelijk meelevende christenen koersen we kennelijk aan op een plek in de marge van de maatschappij.

Dat zal zich nog sterker doorvertalen in het publieke leven dan nu al het geval is. De links- of rechts-liberale gemeente krijgt nog meer stem. Dat kon wel eens slikken worden. Wat gaat er gebeuren met het bijzonder, het christelijk onderwijs? Moet je daarvoor in de toekomst misschien zelf de kosten gaan dragen? Trekken we dat nog met elkaar, ver-

wend als we zijn sinds de schoolstrijd lang verleden tijd is? En kunnen we straks in kerk en organisatie nog volgens bijbelse norm te werk gaan? Of wordt het antidiscriminatiebeginsel inderdaad nummer één in de Grondwet, met alle gevolgen van dien voor de vrijheid van godsdienst? Het is geen doemdenken om je de consequenties in te denken. Al kun je die natuurlijk vanuit het huidige perspectief nooit helemaal overzien.

Overigens is opvallend in de prognose van het SCP, dat daarin de verwachting van Alistair McGrath geen rol speelt. McGrath heeft nog niet zo lang geleden als verwachting uitgesproken dat voor het protestantisme aan de evangelicale manier van christen- en gemeente-zijn de toekomst is. Blijkbaar is in het verhaal van de SCP het oprukken van de evangelisch/charismatische beweging in Nederland een te verwaarlozen factor. Dat is ook wel te begrijpen. Voor een groot deel komt de groei van de evangelische beweging vanuit de bestaande kerken. En ook binnen deze

kring laat de onverbondenheid (als je het niet naar je zin hebt, stap je na een poosje weer op om naar een andere gemeente te gaan) zich gelden. Wat dat betreft is de wat oneerbiedige term 'rondpompen van gelovigen' veelzeggend.

Realiteitszin

Nu kun je zeggen: een prognose als van het SCP is maar een prognose. Akkoord. Het is een inschatten van de toekomst op basis van huidige gegevens in combinatie met statistische wetmatigheden. En dat zijn geen wetten als van Meden en Perzen. Bovendien, de Here kan een ongedachte ommekeer geven. Per slot van rekening ligt de geschiedenis van kerk en wereld niet in mensenhanden, maar in die van de Here. Dat is geen vrome pro memoriepost. Maar iets om biddend rekening mee te houden. Alleen, er - serieus! - *mee* rekenen is wat anders dan er zonder meer *op* rekenen. Een dergelijke ommekeer op het gebed wordt ons niet in de Schrift beloofd. En geeft Hij de verlangde ommekeer niet, dan heeft de prognose van het SCP een hoge mate van waarschijnlijkheid. Al blijft er altijd iets van nattevingerwerk in zitten.

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Want zonder een ommekeer van boven is te verwachten dat de huidige trend zich voortzet. Bij degenen die zich nog lid van een kerk noemen, neemt het kerkbezoek gestaag af. Dat zegt iets over kerkelijke betrokkenheid en geestelijke weerbaarheid. Er is niet alleen dreiging van buitenaf. Maar tevens uitholling van binnenuit. Merkwaardig trouwens dat buiten de (grote) steden de kerken beter lijken te overleven. Misschien helpt de kleinere schaal om elkaar makkelijker vast te houden. Al brengt dat voor kerkmensen de verzoeking mee om de (grote) stad dan maar de stad te laten.

In heel dit verhaal hoeft de gereformeerde gezindte zich niet rijk te rekenen. Zeker, over de kerkgang kun je meer positieve verhalen vertellen. Alhoewel. Om ons even tot de GKv te beperken, in meer dan één gemeente staat de kerkgang in de middagdienst onder druk. Maar ook volle kerken zijn nog geen garantie dat wij ons geen zorgen hoeven te maken. Terecht merkte het commentaar in het *RD* op: 'Denken dat de golven van de secularisatie niet door de nog volle kerken binnen de gereformeerde gezindte zullen slaan, is naïef.' Helaas, het gevaar van de verwereldlijking is levensgroot. Zoals ook onderlinge conflicten de weerbaarheid bepaald niet vergroten. Hier is christelijke realiteitszin geboden. Om de werkelijkheid onder ogen te zien. En de gevolgen die eruit kunnen voortvloeien.

'Al moet u nog korte tijd lijden ...'

Het rapport van het SCP met bijbehorende verslaggeving verscheen pal voorafgaand aan het catechisatie seizoen. Dat lijkt geen bemoedigend uitgangspunt. Waar ben je voor bezig? Is het niet vechten tegen de bierkaai?

Wat een zegen, om dan aan het be-

gin van een nieuw catechisatie seizoen met je belijdeniscatechisanten het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis te lezen! En dan met name het zegenwoord vanuit 1 Petrus 5:10-11 na het jawoord: 'Broeders en zusters: "al moet u nog korte tijd lijden, God, de bron van alle genade, heeft u geroepen om in Christus Jezus deel te krijgen aan zijn eeuwige luister. God zal u sterk en krachtig maken, zodat u staande zult blijven en niet meer zult wankelen. Hem komt de macht toe, voor eeuwig. Amen." (1 Petr. 5:10-11).' Je hoort de christelijke realiteitszin. De harde werkelijkheid wordt niet verdoezeld, maar onder ogen gezien. En toch word je niet wanhopig of moedeloos. Omdat GóD er is. De God van alle genade en van de genaderoeeping in Christus. Als christen en als kerk hoef je het niet zelf te maken. Je mag je bergen in de overmacht van God. Die belooft in zichzelf zwakke mensen en een in zichzelf kwetsbare kerk overeind te houden.

Dat is geen automatisme. Beloften zijn er om aanvaard te worden. Bij ontrouw kan de Here de kandelaar weg nemen. Die waarschuwing van de Bijbel zullen we serieus nemen. Toch wil de troost van Gods belofte de eerste drijf-

veer zijn. Schuil maar bij de Here in geloof en gehoorzaamheid. Bij Hem zit je goed!

'God houdt zijn kerk in leven' (Gez. 32:3). Ook als het kerk- en christen-zijn hevig onder druk komen te staan. En we van dichtbij leren wat Petrus bedoelt met het feit dat je hier op aarde een *vreemdeling* bent. Christenvreemdelingen vinden asiel, gastvrijheid en gastrecht - en dus bescherming - bij hun God. Die overeenkomstig zijn belofte verder helpt wanneer je zelf niet verder kunt. Hij heeft een eeuwig koninkrijk voor je klaar liggen in de hemel. Niemand die erbij kan. Zoals jij ook zelf veilig bent bij Hem, om door alles heen in zijn koninkrijk gebracht te worden (1 Petr. 1:3v). Vergeleken met die eindeloze heerlijkheid gaat het vandaag nog maar om een korte tijd van lijden. Waarin de Here helpend meegaat.

Zo gaan we bezig in een nieuw seizoen van catechiseren en allerlei kerkelijk werk. Met de goede moed van het geloof. De christelijke verwachting is alle menselijke prognose te sterk.

Nader Bekeken

Neem een proefabonnement op NADER BEKEKEN! U ontvangt het blad 3 maanden lang voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op NADER BEKEKEN. Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang!
Bel 050-3013636 of mail woordenwereld@scholma.nl of kijk op www.woordenwereld.nl.

Over New Wine gesproken

Ds. W. Wierenga, emeritus predikant van de GKv Helpman, heeft zich per brief tot de kerkenraden en leden van de Gereformeerde Kerken in Nederland gewend. Hij is bezorgd over de invloed die charismatische bewegingen - *New Wine Nederland* voorop - (ook) in onze kerken proberen te krijgen. Dus roept hij op tot waakzaamheid. En om duidelijk stelling te nemen.

Zorgvuldig

Ds. Wierenga is zorgvuldig te werk gegaan. Hij trakteert zijn lezers niet op losse kretologie. Maar heeft zich breedvoerig verdiept in de materie. Hij blijkt heel wat materiaal uit de kringen van *New Wine Nederland* (voortaan *NWN*) doorgenomen te hebben. En heeft vervolgens de argumenten aan de hand van de Schrift echt gewogen. Misschien ten overvloede, maar *NWN* is een stichting waarin mensen uit verschillende kerken samenwerken om charismatische vernieuwing te brengen in gevestigde kerken. Nieuwe wijn in oude zakken dus.

Zorgvuldig is ds. Wierenga ook in zijn verzekering dat hij zich niet richt tegen *personen*, maar tegen *overtuigingen* en *doelstellingen* van een stichting. Het verschil tussen zaken en personen wordt nogal eens vergeten. Met als gevolg dat een inhoudelijk gesprek bij voorbaat mislukt is, omdat je je persoonlijk geraakt voelt. Het gaat ds. Wierenga niet om personen aan te vallen, al beseft hij dat hij zich op deze manier opstelt tegenover sympathisanten van *NWN* en de charismatische beweging. Zijn drijfveer is de overtuiging dat *NWN* een onbijbelse weg wijst. Die bovendien in verschillende vrijgemaakt-gereformeerde gemeenten tot ernstige moeilijkheden hebben geleid. Om concreet te zijn: tot tweespalt zelfs. Nieuwe wijn en oude zakken laten zich blijkbaar nog steeds moeilijk combineren.

Zorgvuldigheid en liefde voor Gods Woord en kerk garanderen niet op voor-

hand je gelijk. Het roept wel om eenzelfde zorgvuldigheid en liefde in je reactie. Al gebiedt de eerlijkheid te zeggen, dat naar mijn mening de brief van ds. Wierenga niet voor officiële behandeling door de kerkenraad in aanmerking komt. Daar hoop ik nog op terug te komen.

Kernpunten

In zijn brief stelt ds. Wierenga de ideeën van *NWN* aan de orde. Als typerend voorbeeld van wat er in de brede charismatische beweging leeft. Wierenga noemt de volgende kernpunten (ik geef een samenvatting):

1. Er is sprake van een *onhistorisch lezen van de Bijbel*. Het verschil in (heils)historische situatie tussen de tijd van Christus en de discipelen/apostelen wordt veronachtzaamd. Gaat het om opdrachten voor de discipelen/apostelen, dan wordt er zomaar een direct isgelijktken gezet tussen hen en ons.
2. In de publicaties van *NWN* blijven de bijbels-gereformeerde noties als verbond en (water)doop als verzegeling van Gods beloften ongenoemd. Dat kan ook moeilijk anders wanneer wordt samengewerkt met baptisten en evangelischen. Ook in dit opzicht moet de charismatische stichting *NWN* afgewezen worden.
3. Aandacht vragen voor persoonlijke geloofservaringen is op zichzelf genomen niet verkeerd. Geloven is meer dan een verstandelijke overtuiging hebben. Het gaat echter mis wanneer het accent op de persoonlijke geloofservaring ten koste gaat van het leven uit Gods beloften. Het leidt bij sympathisanten van *NWN* soms tot een *individualistische opstelling*. Met als mogelijk gevolg groepsvorming in de gemeente. Dit gevaar wordt in de publicaties van *NWN* niet onderkend.
4. Een christen moet in eigen verantwoordelijkheid beslissingen nemen met als 'zaklamp' de Bijbel. Zo wijst de Geest een mens de weg, en *niet via allerlei persoonlijke ingevingen*, waarbij je je niet langer stoort aan allerlei kerkelijke 'regeltjes'.
5. De interkerkelijkheid en het werken aan een eigen netwerk van gemeenten en gemeenteleiders heeft als levensgroot gevaar in zich, dat een dergelijk netwerk *een concurrent wordt van bijvoorbeeld het gereformeerde kerkverband*.
6. *NWN* selecteert en traint voorbidders voor het ministrygebed. Waarom doet een *stichting* wat de taak van de *kerk* is? De eigen ambtsdragers worden gepasseerd. Bovendien is het ministrygebed zowel theoretisch als praktisch ingebed in een onbijbelse opvatting over genezingsgaven, profetie, tongentaal en demonenuitdrijving.
7. *NWN* streeft naar *vernieuwing*. Als losse term zegt dit niets. Wat moet er vernieuwd worden aan de gereformeerde leer? Waarom zijn 'opvallende geestesgaven' nodig? Wat versta je eigenlijk onder vernieuwing? Zolang daarover geen duidelijkheid is, moet *NWN* - nota bene een niet-confes-

Kroniek

H.J.C.J. Wilschut

sioneel gebonden stichting - niet gevolgd worden.

8. In de praktijk werkt *NWN* gemeentesplitsend. Het advies van *NWN* om strategisch te werk te gaan om aan invloed te winnen, moet veroordeeld worden.
9. Ook over wat *NWN* christelijke vrijheid noemt, zal meer duidelijkheid moeten komen. In de praktijk blijkt het te leiden tot minachtend spreken over twee keer per zondag naar de kerk gaan of de binding aan de belijdenis.

Bijbelse onderbouwing

In zijn brief stelt ds. Wierenga heel wat aan de orde. De onderbouwing ontbreekt niet. Maar blijft noodzakelijkerwijze beperkt. Inmiddels verscheen als nr. 70 in de serie 'Woord & Wereld' een cahier van ds. Wierenga onder de titel: *Liever vijf woorden met mijn verstand. Een pastorale handreiking over gaven van de Geest*. Je zou het haast als een bijbelse onderbouwing van zijn brief kunnen beschouwen. Relevante schriftgegevens worden besproken. Veel van wat in de brief aan de orde gesteld wordt, wordt door dit cahier ingevuld. Ook vindt u een nadere analyse van *NWN*. Daarbij wijs ik u graag op de manier waarop ds. Wierenga afstand neemt van de term 'spontaan onwrikbaar geloof'. De Bijbel weet er niet van!

Ds. Wierenga is geen voorstander van de zogenaamde 'streeptheologie'. Een vervelende term voor de mening dat er na de tijd van de apostelen nooit meer bijzondere gaven (kunnen) voorkomen. Dan zeg je inderdaad te veel. Er is ook nog zoiets als een vrijmacht van de Geest. Maar zeg ook niet dat alle bijzondere gaven uit de apostolische tijd ook vandaag nog (moeten) voorkomen. Er is in de Bijbel wel degelijk sprake van opdrachten en gaven die beperkt blijven tot de apostelen en speciale ambtsdragers uit die tijd. Dat is het gelijk van de 'streeptheologie'. Je gaat verkeerd met de Bijbel om, wanneer je eenmalige situaties of specifieke opdrachten/gaven als algemeen geldig beschouwt, zonder dat daarvoor blijvende beloften van God zijn.

Het is hier niet de plaats om het boekje van ds. Wierenga te bespreken. U hebt wel begrepen dat ik er blij mee ben. Tegelijk, wat van de brief geldt,

geldt ook voor het cahier: het is niet boven kritiek verheven. Persoonlijk vind ik het bijvoorbeeld jammer, dat Marcus 16:9-20 niet meer in de discussie betrokken wordt. Prof. dr. J. van Bruggen heeft in zijn commentaar op Marcus (in: *CNT*, derde serie) sterke argumenten aangedragen voor de echtheid van dit gedeelte. Ook al hoeft het dan nog niet in alles eens te zijn met zijn uitleg ervan. Zelf kies ik ook wat resoluter voor de gedachte dat de 'tongen' - 'klanktaal' (NBV) - gewone talen zijn geweest dan Wierenga doet. Zeker als het gaat om Handelingen 10/11 en 19, lijkt me dat het geval te zijn. En zo zou er meer te noemen zijn.

Overigens signaleert ds. Wierenga ook binnen gereformeerde kring vormen van ondoordacht bijbelgebruik. 'Hoe is het te verantwoorden bijvoorbeeld, dat we de bijbelse term *prediking* zonder degelijke verantwoording toepassen op preken van preekmannen van vandaag? Hoe is het te verantwoorden dat we wat Paulus zegt over zijn ambtsopdracht en ambtsdienst, zonder degelijke verantwoording toepassen op het ambt en werk van de predikanten? En dan gaan spreken over: de bediening der verzoening die aan predikanten zou zijn toevertrouwd?' (p. 30). Het lijkt mij een hoofdstuk apart, wat hier aan de orde wordt gesteld. Wel is de vraag te stellen: hebben gereformeerden zich inderdaad nooit verantwoord over het gebruik van deze termen? Ik betwijfel het. Hier is alleen al (om niet al te ver terug te gaan in de tijd) te wijzen op diverse publicaties van prof. dr. C. Trimp. Ook al ben je het met de aangedragen argumentatie niet eens, er heeft wel degelijk verantwoording plaatsgehadt.

Kritiek is dus mogelijk. Niet altijd overtuigt de uitleg van ds. Wierenga. Met name over 1 Korintiërs 12 zou ik nog wel eens met hem willen doorpraten. Gelukkig, bij de aanpak van ds. Wierenga blijft het exegetisch debat open. Dan kun je ook wel eens van mening verschillen. Gaat het om de hoofdlijn van zijn betoog, dan val ik hem van harte bij. En beveel het bij u allen aan.

Nieuwe openheid?

Het geluid van ds. Wierenga heeft de klank van een téngengeluid. Al gaat het per se niet om een eenzijdig negatief verhaal. Aan de broeders van *NWN*

wordt geen kwade bedoeling toegedicht. Wierenga beschouwt hen als medechristenen, bemind bij de Heer van de kerk (p. 61). Omgekeerd ontbreekt zelfkritiek niet: 'Zachtmoedigheid is niet der gereformeerden voornaamste deugd' (p. 33). Vanuit een positief-bijbels startpunt protesteert hij tegen de invloed van het charismatische denken, ook in onze eigen kerken. De conclusie uit zijn schrijven is duidelijk: charismatisch en gereformeerd zijn niet met elkaar te verenigen.

In dit opzicht constateer ik verschil in taxatie tussen ds. Wierenga en drs. A.L.Th. de Bruijne. Daarbij denk ik aan de terugblik van De Bruijne op het congres 'Levend water', dat op 17 en 18 maart jl. in Kampen gehouden werd (*De Reformatie*, 22 en 29 april 2006). Ook De Bruijne constateert de invloed van charismatisch denken binnen de gereformeerde traditie. Tegelijk maakt hij hier een onderscheid tussen twee stromen.

Om te beginnen is er een stroom die op radicaal-charismatisch spoor zit. In deze stroming wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten christenen, met en zonder de 'doop met de heilige Geest'. Onbijbels en ongereformeerd, is het oordeel van De Bruijne.

Er is echter ook een andere stroom. Met name bij dominees, theologen en andere gemeenteleden 'die meer dan gemiddeld bezig zijn met bijbelse bezinning. Zij hebben de intuïtie dat de gereformeerde traditie op bepaalde punten open plekken vertoont en vanuit de bijbel verrijkt zou kunnen worden. Daarbij doelen zij onder meer op enkele verschijnselen die "charismatisch" heten' (*Ref.*, 29 april 2006, p. 535). In concreto blijkt het te gaan om profetie, tongentaal, ziekenzalving, oog hebben voor demonische beïnvloeding. Volgens drs. De Bruijne kan dit - al moet je hier niet naïef zijn - een legitieme plek hebben binnen de gereformeerde traditie als levende traditie. Hij spreekt zelfs over een verrijking.

Op zichzelf genomen is het onderscheid dat De Bruijne maakt, terecht. Niet ieder die pleit voor de bijzondere gaven van de Geest, zit op het spoor van de 'second blessing' = een extra zegen, bestaande in de 'doop met de heilige Geest'. Toch rechtvaardigt dat voor mijn besef nog niet de nieuwe openheid voor de gematigder idealen van de tweede

stroom. Vandaar de aandacht in de Krooniek voor de bijdragen van ds. Wierenga. Ook van hem kun je zeggen dat hij meer dan gemiddeld bezig is geweest met bijbelse bezinning. En - om het nog voorzichtig te zeggen - zijn argumenten geven op zijn minst aanleiding om de nieuwe openheid te heroverwegen. Wat bedoelen we eigenlijk met profetie, wat is 'tongentaal'? En gaat het om blijvende verschijnselen, is dat vanuit de Schrift te legitimeren? En is het charismatische denken over de bijzondere gaven los verkrijgbaar? Staat het niet in een groter geheel van al te triomfalistisch denken ('juichtheologie', om de terminologie van ds. Wierenga te gebruiken)? Zei dr. C. van der Kooi - docent charismatische theologie aan de VU en eerste hoofdspreker op het Kamper congres - niet hardop in zijn bijdrage op 17 maart: 'Theologie-historisch is de charismatische vernieuwing een uitloper van het pentecostalisme (= pinksterbeweging, HW) binnen de bestaande kerken' (zie de bewerking van deze bijdrage in: *Tegenwoordigheid van Geest. Verkenningen op het gebied van de leer van de Heilige Geest*, Kampen 2006, p. 88)? Klemmende vragen. Helemaal wanneer ds. De Bruijne vanuit de nieuwe bezinning op 'profetie' en in verband daarmee op de verhouding tussen de Geest, het Woord en de Bijbel een link legt naar het debat over de hermeneutiek, de manier waarop je met de Bijbel omgaat en

die uitlegt. Het gaat bepaald niet over bijzaken (*a.a.*, p. 536).

Voortgaand gesprek

Ds. Wierenga heeft zijn brief op de kerkenraadstafels gelegd. Daar zou ik nog op terugkomen. Persoonlijk zie ik zo gauw geen handvat voor een officiële kerkelijke behandeling. Vergis ik mij in dit opzicht, dan hoor ik dat graag.

Toch kun je er als kerkenraad wel degelijk iets mee. Veel kerkenraden nemen tijd voor bezinning en toerustend gesprek. In dat kader kun je als kerkenraad elkaar opscherpen. Het kan ook helpen, wanneer je je als kerkenraad genoodzaakt ziet om in de concrete situatie van de eigen gemeente tot een positieus te komen. Brief en cahier van ds. Wierenga kunnen goede diensten bewijzen bij het voortgaand gesprek. Plaatselijk. En landelijk, bijvoorbeeld in de pers.

Want je ziet de tegenstellingen groeien. Dit jaar publiceerde ds. Ph. Troost het boek *Christus ontvangen. Gereformeerd en charismatisch: leren van elkaar* (Kampen 2006). Een paar maanden later verschijnt het cahier van ds. Wierenga. Twee gereformeerde predikanten, die een tegenovergestelde richting wijzen. En inderdaad, het zet in

meer dan één gemeente het samenleven onder druk. Overigens niet alleen binnen de GKv. Je ziet op het punt van de bijzondere gaven van de Geest binnen de brede gereformeerde gezindte de wegen uiteengaan. Geen wonder. Het heeft alles te maken met de manier waarop je de Bijbel leest. En met de manier waarop je kerk bent.

Anticlimax?

Het bovenstaande lijkt een beetje een anticlimax na het eerste onderwerp in deze rubriek: de prognose van het SCP. Gaat het niet om futiliteiten, vergeleken met de kaalslag onder christendom en kerk?

Het lijkt me niet. Wil je als gereformeerde kerk overleven, dan kan dat alleen door aan de waarheid van Gods Woord vast te houden. Om elkaar ook te waarschuwen, wanneer je meent dat er aan die waarheid tekort wordt gedaan. Een betere dienst kun je elkaar niet bewijzen in het postchristelijke tijdperk. Alleen als huis van de waarheid kan de kerk overleven. In verbondenheid aan de Góð van de waarheid.

Afgesloten op 22 september 2006.

Reactie op een reactie

Ds. C. van Dijk heeft in *Nader Bekeken*, jrg. 13, nr. 7/8, juli/augustus 2006, gereageerd op een lezing die ik gehouden heb in Dalfsen op 26 januari 2006. Hij is ervan geschrokken en schrijft o.m.: 'Volgens mij moet en mag het zo niet.' Graag maak ik gebruik van de mogelijkheid om op zijn reactie te reageren.

1. Ook ik onderken het gevaar van het 'preken voor eigen parochie' en de mogelijke gevolgen daarvan. Ik dank ds. Van Dijk voor de waarschuwingen die

hij op dit punt laat horen.

2. Ik heb blijkbaar toch niet goed kans gezien om mijn bedoeling goed te laten uitkomen. Of was ds. Van Dijk al zo voorgesorteerd met weerstand, dat het hém niet gelukt is mij goed te begrijpen? Want er is geen sprake van dat ik in de lezing het complete opstel van ds. Doedens bedoel af te wijzen. Hoe-

zeer ik ook bezwaren tegen dat artikel heb - vergelijk de artikelen 'Opmerkingen bij visies op Genesis 1' en 'Reactie n.a.v. de artikelen van dr. E.A. de Boer...' op www.gereformeerdbleiven.nl, mee onder mijn verantwoordelijkheid gepubliceerd - het ging mij in mijn Dalfser verhaal niet om het geheel van dat opstel.

3. Waar het wel om ging: uit de citaat blijkt verwarring inzake het denken over de schepping. Genesis 1 wordt op de één of andere manier niet meer gelezen zoals het zich aandient, zoals de

Ingezonden

H.G. Gunnink

Here God ons daarover zelf informeert. En dat vooral vanwege de invloed van bepaalde wetenschappen. Mijn punt ten aanzien van ds. Doedens is inderdaad zoals ds. Van Dijk aanroert: ik meen dat het onjuist is te stellen dat het bijbelse scheppingsverhaal door de wetenschap met haar methoden kan worden benaderd. Ik meen dat het spreken van God in Genesis 1 niet alleen op het voortbestaan van elk scheppingswerk ziet, maar allereerst een betrouwbaar (te geloven, grotendeels niet te begrijpen) verslag van de schepping in zes dagen is en van de manier waarop de Here God zijn scheppingswerk heeft gedaan. En dat was ook mijn punt, mutatis mutandis, ten aanzien van de andere genoemden. Daarom had ik ook nodig het gedeelte dat ik in samenwerking met br. H. Wiegers heb geschreven.

4. Tegen de beoordeling van ds. Van Dijk: 'ik vrees dat zijn gehoor andere conclusies trekt...' maak ik ernstig bezwaar. Voor die vrees voert ds. Van Dijk geen enkele grond aan. Kan hij harten beoordelen? Overigens geeft hij mijn bedoeling zuiver weer: 'deze verwarring is

koren op de molen van Gods tegenstander.'

5. Ik kan inkomen in het bezwaar van ds. Van Dijk tegen het lezen van het citaat uit het programma 1999-2004 van de Onderzoeksgroep Bijbelwetenschappen. Zelf had ik al op 16 maart 2006 in een door mij te Assen gehouden lezing die met dezelfde zaken - 'verwarring vanwege invloed van oorsprongsdenken op Genesis 1' - te maken had, dat gedeelte als niet-functioneel en niet opbouwend geschrapt. Wel blijft aan de orde de vraag hoe 'Kampen' denkt over Genesis 1, om het maar even kort-doorde-bocht te formuleren.

6. Ik meen dat er geen bezwaar tegen is een term als 'spagaat' te gebruiken en er een eigen invulling aan te geven.

7. Ten slotte: ds. Van Dijk wilde het in zijn Kroniek vooral hebben over de toon. Dat is niet alleen zijn goed recht. Dat vind ik ook een belangrijk punt. Het zou wel eens mijn zwakke punt kunnen zijn. Maar de grote vraag is wel:

loopt hij op deze manier niet het risico om de inhoud te laten voor wat het is? Gooien we met het badwater het kind weg?

Tussen haakjes: wil ds. Van Dijk ook nog eens kijken naar de toon van zijn eigen artikel?

8. Ik wil ds. Van Dijk (en via hem de redactie van Nader Bekeken) de volgende vragen stellen:

Hoe kijkt u aan tegen Genesis 1 en de betrouwbaarheid van dat schriftgedeelte?

Hoe denkt u over de invloed van allerlei (wetenschappelijk) ongeloofsdenken bij en op de uitleg van Genesis 1?

Vindt u het met mij de hoogste tijd dat we er hard aan werken om de verwarring rond Genesis 1 te boven te komen (waarbij exegetische verschillen van mening altijd mogen blijven bestaan)? Acht u het bijvoorbeeld acceptabel te stellen dat het 'een probleem' is dat God op de eerste dag het licht en op de vierde dag de lichtdragers scheidt?

Reactie op ds. Gunnink

De reactie van collega Gunnink, waaraan we van harte ruimte geven, geeft me gelegenheid tot een korte reflectie.

Behalve het schrijven van ds. Gunnink hebben mij ook andere reacties bereikt. Vooraf het volgende daarover: volgens sommige reacties leek het wel alsof ds. Gunnink en ik, alsof de broeders en zusters van 'Een in waarheid' en ik, niet zouden staan voor dezelfde zaak. Maar ik herken bij hen juist zoveel: de liefde voor de Gereformeerde Kerken, de zorg om die kerken bewaard te zien. Wanneer ik hen bekritiseerde, was dat uit zorg om dezelfde kerk. Dat ze in eenheid bewaard mag worden bij de waarheid van het volle evangelie.

Wanneer ik de punten volg die ds. Gunnink aangeeft in zijn bijdrage, meen ik ook andere punten van kritiek wat meer impliciet te kunnen behandelen.

1. We delen met elkaar de observatie dat er werk moet worden gemaakt van inhoudelijk gesprek binnen onze kerken. Daartoe worden voorlichtingsavonden gehouden, met dat doel bestaan bladen en websites. Maar wat komt het erop aan om de goede toon te bewaren.

Daarbij dienen we te schrijven en te spreken vanuit de rijkdom en de breedte van het gereformeerd belijden. We dienen elkaar goed te beluisteren en te laten uitspreken om discussies op een goede toon te voeren. Binnen de redactie van *Nader Bekeken*, waar ik betrekkelijk recent ben binnengekomen, probeer ik die kunst wat af te kijken van anderen. Met wisselend succes slagen we erin kritische vragen te stellen bij publi-

caties en ontwikkelingen op een toon die de discussie niet doodslaat. Naar ik van harte hoop, bereiken we zo met onze voorlichting ook mensen die niet al op voorhand kritisch staan voorgesorterd. En ik hoop ook dat we niet blijven steken in kritiek, maar dat we ook thetisch laten zien dat het mooi is om gereformeerd te zijn.

Het gevaar bij het verliezen van de goede toon is groot. Er kan een vijandbeeld ontstaan en tegenstellingen kunnen worden vergroot. Het verliezen van de goede toon is een voorbode van het verliezen van elkaar. Als mijn Kroniek door meerderen zo gelezen is, dan is dat voor mij reden om mezelf op dat punt te onderzoeken. Wie de goede toon aan de orde stelt, dient die zelf natuurlijk nadrukkelijk te betrachten.

2. Ik heb de lezing van collega Gunnink meermalen gelezen en beluisterd.

Reactie

C. van Dijk

En het is duidelijk dat zijn spreken over ds. Doedens niet bedoelde een complete evaluatie te zijn van diens artikel.

3. Het ging ds. Gunnink om het aantonen van punten waarover in de kerken verwarring is. En het punt waarop hij ds. Doedens bekritiseert, heb ik niet van tafel willen vegen. Gaat het in Genesis 1 nog om een betrouwbaar verslag van wat er gebeurd is of niet? Daar kan over nagedacht worden vanuit exegetische en hermeneutische vraagstellingen, binnen de ruimte waaraan we ons in de belijdenis hebben gebonden. We ontvangen de bijbelboeken als heilig en canoniek. En wat het Woord zegt, geeft de doorslag.

Wanneer de conclusies die vanuit de geologie en andere natuurwetenschappen gepresenteerd worden, anders zijn dan de Bijbel ons leert, is het ongelukkig om vanuit dat probleem het exegetische veld te betreden. Daar ligt een methodologische fout.

4. Collega Gunnink verwijt me dat ik meen harten te kunnen beoordelen. Dat kan ik niet. Maar als ik iets formuleer, weet ik me geroepen, zowel in een artikel als in een preek, me in te denken in mijn gehoor. In wat voor aarde vallen mijn woorden? En ik denk dat we die grond waarin onze woorden vallen, verschillend taxeren. De kritiek die ik in dat opzicht op collega Gunnink heb geuit, maakt duidelijk dat ik het discussie-klimaat in onze kerken minder hoog aansla dan hij. Ik vrees dat ik dicht bij de waarheid zit als ik beschrijf hoe zijn lezing over zal komen. Ik besef ook dat het hier blijft bij gissingen. Maar juist daarom wil ik het liefst zo zorgvuldig mogelijk zijn. En nogmaals: het is niet uit te sluiten dat wie de lat zo hoog legt, zelf nog wel eens faalt.

5. Het is goed om te lezen dat ds. Gunnink het citaat uit het studieprogramma bij een latere gelegenheid achterwege heeft gelaten. Zonder die stortvloed van moeilijke en mistige woorden is ook goed duidelijk te maken dat de wens er is, dat er ook vanuit Kampen duidelijk stelling genomen wordt in het debat rond de schepping. En die wens leeft ook bij mij. Ik besef dat zeker vanuit Kampen er niet gestreefd mag en moet worden naar eenvoudige machtswoorden. Een antwoord moet een goed doordacht antwoord zijn, vanuit de eigen aard van de verantwoordelijkheid van een docent te Kampen. Een ant-

Hemel en aarde, aquarel van Patrick Myers

woord dat een spa dieper gaat, mag best wel even op zich laten wachten. En ik besef dat we de neiging hebben Kampen te overvragen. Kampen moet vaak dát zeggen wat wij horen willen. Ik meen dat het een goede houding is je ook eens door Kampen te laten verrassen.

6. Over de spagaat en Kampen heb ik wel het een en ander te zeggen. Ds. Gunnink geeft aan dat zijn gebruik van het begrip 'spagaat' anders is dan de invulling die prof. Kwakkel daaraan gaf. Waarvan akte! Ik meen dat zijn hoorders ook recht hadden op die informatie.

Prof. Kwakkel heeft overigens maar heel terughoudend van die term gebruik gemaakt. En hij beschreef de spagaat niet als zijn eigen positie tussen wetenschappelijk en kerkelijk debat, maar als een gevoel dat bij de waarnemer kan ontstaan. Dat is een punt waarin ikzelf misschien wat te hard van leer getrokken ben.

Toch is het een beeld dat blijft hangen. Wetenschappelijk of kerkelijk relevant als twee polen. Gelukkig wordt er tegenwoordig veel samengewerkt met de universiteit in Apeldoorn. Wellicht dat daar een manier van omgang met deze problematiek gevonden wordt, die een wat minder krampachtige indruk maakt. Docenten te Apeldoorn zien we meedoen in kerkelijke debatten, we lezen van ze in kranten en tijdschriften, en tegelijk zien we wetenschappelijke producten van hen verschijnen (Selderhuis, Maris).

7. Ds. Gunnink komt in zijn zevende punt terug op de toon waarop we discussies voeren. We kunnen daar zolang over doorpraten dat we vergeten discussies werkelijk te voeren. We maken ons dan van de inhoudelijke verschillen af omdat we vooral lief voor elkaar moeten zijn. Welnu, dat ben ik van harte met hem eens. En het spijt me wanneer ik door mijn schrijven de indruk heb gewekt de zaken in geding te bagatelliseren. Dat is in geen enkel opzicht het geval. Toen deze zomer ergens geschreven werd dat de site 'Een in waarheid' het verdient te worden genegeerd, was ik het daar niet mee eens. Ik heb mijn artikel juist geschreven omwille van de zaken in geding. Neem alsjeblieft de ruis weg, als je harten wilt raken.

En ja, kijken naar de toon van mijn eigen artikel wil ik graag. En daar ben ik met een zomer tussenruimte kritischer op dan toen ik het schreef. Daar zit ook ruis in. Bij mijn schrijven over de lezing van ds. Gunnink blijkt te weinig de inhoudelijke verbondenheid. En in mijn schrijven over de Theologische Universiteit geef ik de indruk beweegredenen te kennen die ik niet werkelijk ken. En dan zijn die beweegredenen ook nog van bedenkelijke aard. Met name de passage waarin ik schrijf over de bovengenoemde spagaat: 'Krijgt het niet iets van een smoesje om je aan de kerkelijke actualiteit te onttrekken?' Dat zou ik vandaag niet meer zo opschrijven. Vanwege vragende vorm die het ongrijpbaar maakt. En ook omdat ik van oor-

deel ben dat de diesrede van prof. Kwakkel zich niet anders laat lezen dan als een eerlijke worsteling met deze problematiek. En nee, in Kampen heeft men natuurlijk niet het verlies van kerkliden op termijn ingecalculiseerd. Zulke calculaties zouden ongeestelijk zijn. Het spijt me dat zo geformuleerd te hebben.

Wat dreef me dan bij wat ik schreef? Ik verlang naar een spreken vanuit Kampen dat olie op de golven is in plaats van olie op het vuur. We zitten te springen om exegetische onderzoeken naar Genesis 1 en naar gedegen onderzoek op het punt van de leer van de Heilige Geest en zijn gaven, zowel exegetisch als systematisch theologisch. Daar ligt vaktheologisch en kerkelijk actualiteitswaarde.

Ik vind het initiatief om de Permanente Educatie van Predikanten (PEP) aan te vatten en als onderwerp de hermeneutiek te kiezen, een mooi voorbeeld van hoe het goed kan. Het thema hermeneutiek maakt een behoorlijke vrees in me wakker. Mijn associatie is toch vaak dat me Gods Woord uit handen geslagen zal worden. Niettemin:

hier wordt een actuele koe bij de horens gevat, vanuit de specifieke kundigheid die van een universiteit verwacht mag worden.

8. Ten slotte, over het achtste punt van ds. Gunnink hoeven niet zoveel vragen te blijven leven. In *Nader Bekeken* is over Genesis 1 geschreven (okt. 2005, apr. 2006, door ds. Joh. de Wolf), zij het niet zo uitgebreid als elders. Als ds. Gunnink vraagt hoe we aankijken tegen de betrouwbaarheid van een schriftgedeelte als Genesis 1, dan kan het antwoord eenvoudig luiden: als het gezaghebbende Woord van onze God. Dat Woord hebben we uit te leggen, dat is richtinggevend voor ons denken. En naar dat Woord hebben we ons te voegen.

Daarbij moeten we geen verstopper-tje spelen voor de vragen die rijzen wanneer geologen en biologen het woord nemen. Maar hun vragen kunnen geen vraagtekens plaatsen bij de betrouwbaarheid van het spreken van God in zijn Woord. Ze kunnen ons brengen tot een hernieuwd lezen van de Schriften. Maar

op die Schriften is ons geloof gegrond en niet op wetenschappelijke conclusies, waarvan de geschiedenis leert dat ze met de tijd verslijten. Heel anders dan het levende en blijvende Woord van God.

Ik wil afsluiten met de wens uit te spreken dat er met grote eensgezindheid binnen de kerken gezamenlijk mag worden nagedacht over thema's die de geesten bezighouden.

Daarbij hecht ik aan inhoudelijkheid. En ik vrees een behandeling van te veel onderwerpen op een grote hoop. Waarbij je als lezer of luisteraar alleen nog maar zuchtend kunt opmerken dat het in de kerk een puinhoop is. 'Het is bar.' Ik heb meer hoop voor de kerk.

Mijn kritiek op collega Gunninks lezing blijft voor een belangrijk deel dan ook overeind waar het gaat om het te globale karakter van de beoordeling van Doedens, De Bruijne, Peels, Douma en Paas. Ik vrees het onbedoelde effect van zulk spreken en schrijven.

Christus en de kosmos (2)

In een vorig artikel gaven wij aandacht aan wat het Nieuwe Testament zegt over de betrokkenheid van Christus als Gods Zoon bij het ontstaan en bestaan van 'alle dingen'. Het ging ons om wat de kerk belijdt in de geloofsbelijdenis van Nicea: door Hem zijn alle dingen geworden. Hoe spreekt het Nieuwe Testament daarover en wat is er de betekenis van?

Het bleek dat de teksten die ons zeggen dat door Hem alles geworden is en in Hem alles bestaat, in een context staan die in het licht wil stellen met wie wij in Jezus Christus te doen hebben. Met niemand minder dan de eeuwige Zoon van God, die juist omdat en doordat alle dingen door Hem geworden zijn en in Hem hun bestaansgrond vinden, onze heerlijke *Verlosser* is. Christus kan onze Redder zijn, omdat Hij ook Schep-

per en Onderhouder van alle dingen is!

In dit artikel gaat het opnieuw over 'Christus en de kosmos', maar nu over zijn betekenis voor de *vernieuwing* of *herscheping* van alle dingen. Daarbij moeten we voor ogen houden dat wij het dan niet meer hebben over Christus vóór zijn menswording, maar over Hem die in het vlees verscheen en zo Middelaar werd. Met 'Christus' wordt in het Nieuwe Testament soms - terugkijkend - de Zoon aangeduid die nog mens moet worden (vgl. Fil. 2:5,6; 1 Petr. 1:11), maar meestal de *Middelaar* van wie geldt: Hij is Gods mensgeworden Zoon (vgl. Joh.20:31; Rom. 1:4,5).

Kosmische vrede

Het Nieuwe Testament zet onmiskenbaar het verlossingswerk van de Middelaar Christus in een weids kader. Gods kinderen worden niet alleen verlost, maar heel de schepping wordt eens bevrijd van alle gevolgen van de zonde. Paulus verkondigt ons in Romeinen 8:21 dat de schepping eens zal delen in 'de vrijheid van de heerlijkheid van de kinderen Gods'. Er is ook voor de schepping toekomst!

Hoezeer het verlossingswerk van de Here Jezus ook de kosmos betreft, leert Paulus ons wanneer hij in *Kolossenzen 1:20* schrijft dat het God behaagd heeft 'door Hem (= Christus) vrede gemaakt hebbende, alle dingen weer met Zich te verzoenen'. Het woordje 'verzoenen' heeft hier - in de context van het woordje 'vrede' - de betekenis van *pacificeren*, in de rechte verhouding bren-

Thema

A.N. Hendriks

DNA

gen. De zonde heeft ook kosmische gevolgen: om onzentwil is er een vloek over de aarde gekomen (Gen. 3:17) en is de schepping onderworpen aan de dienstbaarheid aan de vergankelijkheid (Rom. 8:21). De zonde heeft alle verhoudingen grondig verstoord. Er zijn machten ontketend die op een vijandige manier op Gods wereld inwerken en de oorspronkelijke harmonie hebben weggenomen. Wij worden er telkens weer mee geconfronteerd in de rampen, het leed en het geweld waardoor de wereld gekenmerkt wordt.

Paulus verkondigt ons nu dat aan deze ontwrichting eens een eind komt. Het verzoeningswerk van Christus reikt ver: *alle dingen* worden weer met God verzoend. Heel de schepping zal delen in de vrede die God door Christus' kruisdood heeft gesticht. Wat de Here Jezus aan het kruis verwierf, heeft *universele* betekenis. Het resulteert uiteindelijk in een vreedrijk waarin heel de schepping deelt (vgl. Jes. 11:5v). God laat 'alle dingen' niet verloren gaan, maar maakt ze nieuw (Op. 21:1) en brengt ze weer 'terecht'.

Dit universele van Christus' werk ontdekken wij ook in wat Paulus schrijft in *Efeziërs 1:10*: het is de heilsraad van God 'om al wat in de hemelen en op de aarde is, onder één hoofd, dat is Christus samen te vatten'. De Nieuwe Vertaling is hier niet geheel juist. Het Griekse werkwoord dat de apostel gebruikt, is niet afgeleid van het Griekse *kefalè* (hoofd), maar van het Griekse *kefalaion*, dat samenvatting, hoofdsom betekent. Het gaat om een *weer (ana)* tot eenheid

brengen. Wat Paulus zegt, herinnert aan wat we al eerder vonden: alle dingen treden in Christus, de Zoon, samen, vinden in Hem hun verband (Kol. 1:17). Door het verlossende werk van de Here Jezus wordt het weer als 'in den beginne'!

Door de inwerking van de zonde is dat van het begin ernstig verstoord. 'Alle dingen' staan niet meer in het oorspronkelijke verband en kennen niet meer de harmonie van weleer. Paulus verkondigt ons dat het Gods heilsplan is om aan deze ontaarding een einde te maken. Alles krijgt in Christus weer z'n door God bedoelde plaats en verenigingspunt. De harmonie wordt hersteld. De situatie waarvan Kolossenzen 1:17 getuigt, komt terug. De vrede waarvan de engelen zongen bij Betlehem, wordt uiteindelijk een vrede ook van 'alle dingen'. Ze zal straks de hele kosmos omvatten.

Wat Paulus ons in de besproken schriftplaatsen over de universele betekenis van Christus' verzoeningswerk zegt, leert ons *veel* te verwachten. Het gaat niet slechts naar onze bevrijding toe, maar het gaat naar de bevrijding van de hele schepping toe. *Wij* worden verlost, maar ook *onze wereld* wordt verlost! God vervult zijn belofte: 'Want zie, Ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; aan wat vroeger was, zal niet meer gedacht worden' (Jes. 65:17; vgl. 66:22). Wij verwachten inderdaad 'naar zijn belofte' nieuwe hemelen en een nieuwe aarde (2 Petr. 3:13).

God zond zijn Zoon niet enkel om mensen te redden, maar ook om 'alle dingen' te redden. Het mag waar zijn dat met 'wereld' in Johannes 3:16 vooral

de hulpeloze ménsenwereld is bedoeld, we zullen - geleerd door Paulus - in dit woord een extra dimensie mogen zien: het ging God ook om zijn 'zuchtende' (Rom. 8:22) schepping. God gaf zijn Zoon ook, omdat Hij 'zo lief' zijn wereld had!

De Schrift zegt dat een allesomvattend gericht de kosmos wacht. Petrus verkondigt ons in woorden die ons doen huiveren, hoezeer straks door vuur alles wordt gesloopt (2 Petr. 3:11,12). Johannes ziet hoe de hemel terugwijkt als een boekrol die wordt opgerold, en hoe de bergen en eilanden van hun plaats worden gerukt (Op. 6:14). Alle dingen zullen 'vergaan', maar niet voor altijd verloren gaan. Paulus spreekt van hun *herstel* in Kolossenzen 1:20 en Efeziërs 1:10, en in Romeinen 8:21 van hun *bevrijding*. Dit wijst erop dat God ook wat de kosmos betreft, niet laat varen het werk van zijn handen. Eens richt Hij door Christus alle dingen weer op (vgl. 'wederoprichting van alle dingen' in Hand. 3:21) en brengt ze door Hem weer terecht!

Christus regeert

Wie over 'Christus en de kosmos' handelt, kan niet voorbijgaan aan wat de Heidelbergse Catechismus in Zondag 19 zegt over de *Christusregering*. De kerk belijdt daar immers: 'Christus is opgevaren naar de hemel om Zich daar te bewijzen als het hoofd van zijn christelijke kerk, door wie de Vader *alle dingen* regeert.' Wij spraken al over Christus' betekenis als Gods Zoon voor het ontstaan en bestaan van alle dingen. Vervolgens ontdekten we hoe eens door Hem alle dingen weer met God verzoend worden en terechtgebracht. Nu gaat het over zijn regeerwerk tussen hemelvaart en her-schepping.

Hij blijkt (als Middelaar) sinds zijn gaan naar de hemel een bijzondere plaats in te nemen ten opzichte van de kosmos en al wat zich daarin voltrekt. Hij is het, *door wie* de Vader nu alle dingen regeert.

De Heidelberger neemt de regering van de Vader niet weg. Hij komt niet terug op wat hij in Zondag 10 beleden heeft over Gods hand die alles beschikt. Het nieuwe van de hemelvaart is dat de Vader door Christus het wereldbestuur uitoefent.¹ De hand van God die regeert, is nu de hand van Hem die de Koning van de koningen en de Heer van de heren is geworden (Op. 17:14), die alle macht ontving in hemel en op

Melkweg

aarde (Mat. 28:18) en onder wiens voeten 'alles' is gelegd (Ef. 1:22).

Hij had de zeggenschap over alle dingen reeds als *de eeuwige Zoon*, zo leert ons Kolossenzen 1. Op grond van zijn gehoorzaamheid tot op het kruis (vgl. Fil. 2:8,9) ontvangt Hij nu als *Middelaar* de zeggenschap. Een zeggenschap die gericht is op het onderwerpen (1 Kor. 15:28) van reeds onttroonde machten (Kol. 2:15), het vergaderen van zijn kerk (Joh. 10:16), het zegenen van zijn volk met gaven (Ef. 1:23), het voltrekken van gerichten over de ongelovigen (Op. 19:15).

Maar Hij ontvangt die zeggenschap ook om 'alle dingen' weer met God te verzoenen en terecht te brengen, om de kosmos te voeren naar de grote bevrijding! In een wereld vol ontwrichting, leed en gezucht is er de stralende belofte: 'Zie, Ik maak *alle dingen* nieuw' (Op. 21:5).

Hoofd van de gemeente

Christus en de kosmos..., er is nog een aspect dat hierbij aan de orde moet komen. Want Paulus legt een duidelijk verband tussen Christus' positie ten opzichte van 'alle dingen' en zijn positie als *Hoofd van zijn gemeente*. De apostel verkondigt ons dat God Hem 'als hoofd

boven al wat is, gegeven heeft aan de gemeente' (Ef. 1:22) en dat Hij door wie alle dingen zijn, en in wie alle dingen hun bestaan hebben, 'het hoofd van het lichaam, de gemeente' is (Kol. 1:17,18). De Heer van de kerk is niemand minder dan de Heer van *de kosmos!*

Het Hoofd van de gemeente heeft een superieure positie, niet alleen krachtens zijn (als *Middelaar*) zitten aan Gods rechterhand (Ef. 1:20), maar ook (nog verder terug) krachtens zijn plaats (als *de Zoon*) ten aanzien van de schepping (Kol. 1:15-17). Paulus gebruikt duidelijk twee argumenten om die superieure positie te markeren.

In zijn kwaliteit als 'hoofd boven al wat is' (als Zoon én als Middelaar!) is Christus door God als hoofd aan de gemeente gegeven. Hij is haar machtige Heer die haar regeert en verzorgt, van wie ze ook alles *kan* verwachten wat voor haar bestaan en groei nodig is. Paulus vat dit laatste kernachtig samen wanneer hij schrijft: 'vervuld met Hem, die alles in allen volmaakt' (Ef. 1:23).

Er is over de verklaring van wat de apostel schrijft, veel te doen.² Letterlijk zegt Paulus dat de gemeente het *plèroma* (de volheid) is van Hem die alle dingen in alles vervult. Wat betekent *plèroma* hier en wat bedoelt Paulus met dat 'vervullen'? Het antwoord blijft moeilijk. Alles overwegend komt het mij voor, dat

de apostel wil zeggen dat de gemeente vol is van Christus' zegenrijke kracht. Hij die zijn troon besteeg 'om alles tot volheid te brengen' (Ef. 4:10), is in staat om ook zijn gemeente vol te maken met zijn gaven en krachten. Er mag in de gemeente sprake zijn van 'grote volheid' (1 Tess. 1:5), *doordat* zij zo'n heerlijk Hoofd heeft!

Slotopmerkingen

Na alles wat wij vonden, is het mogelijk met enkele concluderende opmerkingen onze beide artikelen af te sluiten.

1. 'Christus en de kosmos' blijkt in het Nieuwe Testament geen apart thema te zijn. Wanneer gesproken wordt over zijn betekenis voor het ontstaan en bestaan van 'alle dingen', is dat om ons te verkondigen hoe heerlijk onze *Verlosser* is: niemand minder dan de eeuwige Zoon door wie alles geworden is. Deze blikrichting maakt duidelijk dat het niet de bedoeling is van de schrijvers, ons te informeren over *de verhouding* tussen de Vader en de Zoon bij het ontstaan en instandhouden van alle dingen.³ Wie op grond van de aangelegen teksten grote uitspraken doet over het specifieke van God de Vader en het bijzondere van God de Zoon bij schepping en onderhouding, overvraagt deze schriftplaatsen

en doet de bedoeling ervan geen recht.

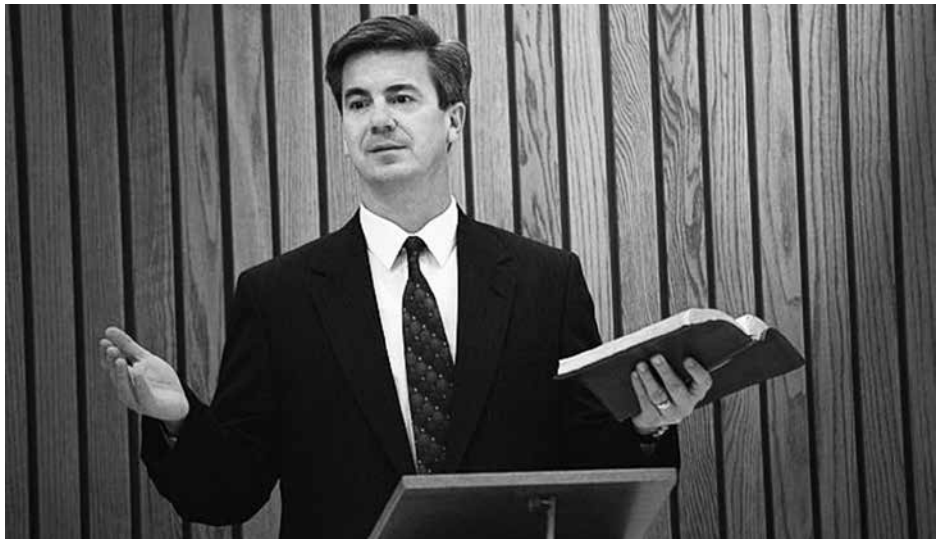
2. Bij wat het Nieuwe Testament zegt over Christus en 'alle dingen', moeten wij in het oog houden dat de naam 'Christus' in veel gevallen slaat op wat Hij deed en doet als *de eeuwige Zoon*. Paulus heeft het in de context wel over de in het vlees Verschenene, maar kijkt tegelijk ver terug naar Hem, zoals Hij als Gods Zoon betrokken is bij het ontstaan en bestaan van 'alle dingen'.

3. Wie aandacht geeft aan Christus' positie ten opzichte van de kosmos, moet dan ook onderscheid maken tussen wat over Hem uitgezegd wordt als *de eeuwige Zoon* en wat over Hem verkondigd wordt als *de Middelaar*. Dit onderscheid bewaart ons ervoor simpel te zeggen dat door Jezus van Nazaret alle dingen geworden zijn. Wel blijkt er een diepe *samenhang* te zijn tussen de betreffende uitspraken. Juist *omdat* en *doordat* Hij als de Zoon ten volle bij het ontstaan en bestaan van de kosmos betrokken is, kunnen de dingen door Hem verzoend en terechtgebracht worden. De Schepper is ook de Verlosser van de kosmos!

De bewuste schriftplaatsen leren ons verlossing en schepping met elkaar te verbinden. Ze vinden hun eenheid in de verheven Persoon van onze Middelaar.

4. In de leer van Christus (de christologie) moet de kosmische betekenis van Hem aan de orde komen om ons te leren hoe *heerlijk* onze Verlosser is en hoe *ver* zijn verzoeningswerk reikt. In de leer van de kerk (de ecclesiologie) moet ze ter sprake komen om ons op het hart te binden wat een *machtig* Hoofd de kerk in Hem heeft.

5. Wat gezegd wordt over het verzoenen van 'alle dingen' (Kol. 1:20) en het terechtbrengen van 'alle dingen' (Ef. 1:10) in Christus, bewaart ons voor een *versmalling* in onze toekomstverwachting. God heeft niet alleen ons eeuwig

Zomaar een voorganger

behoud op het oog, maar Hij bevrijdt ook eens zijn wereld van alle gevolgen van de zonde. Door alle discontinuïteit van straks heen (de grote wereldbrand, 2 Petr. 3:12!) redt Hij zijn kosmos en toont Hij dat Hij ook wat zijn schepping betreft, niet laat varen het werk van zijn handen. Dat gesproken wordt over een *bevrijding* van de schepping (Rom. 8:21) en een *weer oprichten* van alle dingen (Hand. 3:21), verkondigt ons dat God zijn kosmos niet verloren laat gaan, dat er bij alle discontinuïteit toch sprake is van continuïteit tussen deze wereld en de toekomstige. Tegelijk moet erkend worden dat het *hoe* voor ons verborgen blijft.

Ten slotte

Duidelijk mag zijn dat de belijdenis van Nicea niet voor niets van onze Verlosser zegt: *door Hem zijn alle dingen geworden*, en dat het te betreuren is dat dit zinnetje in de leer van Christus vaak maar weinig aandacht ontving. Juist dit zinnetje, verstaan vanuit wat wij vonden in het Nieuwe Testament, kan ons weer leren hoe *verheven* onze Verlosser is en hoe Hij juist *omdat* door Hem alle din-

gen geworden zijn, ook alle dingen weer met God kan verzoenen en voor eeuwig terecht kan brengen: Hij kan ons volkomen behouden, maar ook Gods kosmos redden. Het ligt uiteindelijk gegarandeerd in het geheim van zijn gezegende *Persoon!*

Noten:

¹ G.C. Berkouwer, *De voorzienigheid Gods*, Kampen 1950, merkt op: 'Het gesteld worden van alle machten onder Christus - als vrucht van Zijn lijden en sterven - begrenst het werken van God niet noch Zijn heerschappij, maar laat ons wel zien van hoe grote betekenis de hemelvaart is in de voortgang der werken Gods' (p. 136).

² L. Floor, *Efeziërs. Eén in Christus*, Kampen (1995), p. 84, vermeldt de verschillende opvattingen.

³ K. Schilder, *Heidelbergsche Catechismus*, III, Goes, p. 190, wijst daarop. Hij merkt nog op (in reactie op wat H. Bavinck stelt) dat wij met betrekking tot het 'door Hem (de Zoon) is alles geworden' moeilijk helderheid verkrijgen 'in positieven zin' (p. 189).

J. van Genderen schrijft: 'Als we zeggen, dat alles uitgaat van de Vader, volbracht wordt door de Zoon ..., is dat een poging om het onderscheid tot uitdrukking te brengen' (J. van Genderen / W.H. Velema, *Beknopte gereformeerde dogmatiek*, Kampen (1992), p. 157).

Artikelen uit oudere jaargangen blijven beschikbaar!

Als redactie willen we graag artikelen uit vorige jaargangen, die nog van belang (kunnen) zijn, voor de lezers en andere belangstellenden beschikbaar houden. De mogelijkheid om artikelen van tenminste twee jaar geleden op te vragen is er nu via www.woordenwereld.nl! Door te klikken op Nader Bekeken, Artikelen kunt u al uit een aantal nummers downloaden.

Verder is een groot trefwoordenregister op alle voorgaande jaargangen te vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

In memoriam Dirk Dreschler

Wie hem een keer had ontmoet, voelde het meteen: dit was een man met karakter. Dat straalde hij uit, dat bleek uit zijn manier van formuleren, dat werd wel duidelijk uit zijn stellingnames.

Het hoeft niet te verbazen dat br. Dirk Dreschler daarom één van degenen werd, die van meet af aan betrokken was bij de oprichting van de Stichting Woord & Wereld. In 1985 al hoorde hij bij de organisatoren van de 'Zwolse vergadering' over politieke samenwerking. Ook op andere levensterreinen verdoefte het zuivere gereformeerde geluid, zo vond hij met anderen. Er werd wel veel geschreven, maar lang niet altijd vanuit een gereformeerde bezieling en belichting. En 'wanneer een muziekinstrument geen zuiver geluid geeft, verliest het z'n functie'. Om dat zuivere geluid toch te laten klinken, werd hij medeoprichter van de Stichting. Wel duidelijk met de bedoeling om niet af te breken en af te katten, maar op te bouwen en positief actuele ontwikkelingen te belichten.

Hoe het erop aan kon komen in het kerkelijk leven en hoezeer dat offers kon vragen, had hij uit ervaring onderzocht in de turbulente jaren zestig. Als bankdirecteur in Zwanenburg maakte hij die mee in de regio Amsterdam. Dat heeft, naar ik vermoed, ook wel zijn manier van kijken en het gezinsleven behoorlijk gestempeld. Voor je principes moest je blijven staan.

Als penningmeester leidde hij de stichting in goede banen. Mede dankzij zijn accurate en bij tijd en wijle zuinige opstelling, kon de stichting over voldoende kapitaal beschikken om z'n informatiedragers uit te brengen: naast de brochures eerst twee jaarboeken *Nader Bekeken* (zo voorkwam hij een belastingaanslag op het gespaarde kapitaal); later het maandblad met diezelfde naam.

Als lid van het uitgeversteam was hij betrokken bij de uitgave van de cahiers en (dientengevolge) het breedvoerige overleg over de formuleringen, en punten en komma's daarin. Het geluid moest immers wel helder blijven.

Ook in de persoonlijke omgang was br. Dreschler karaktervol: hoffelijk luisterend vormde hij zich zijn eigen mening en bracht hij die rustig formulerend onder woorden.

Wat mij het meest opviel, was dat hij daarin nooit gearriveerd werd. Hij bleef zich in ootmoed een kind van de Here weten, dat alleen door genade verlost en geheiligd werd.

Tekenend daarvoor was wel, dat bij één van zijn laatste ziekenhuisopnames hij een preek beluisterde over Job 33. Over onverwacht erbarmen op grond van een onmogelijke losprijs. Dat zet je ziekbed en je sterfbed in een heel ander licht.

Zo had hij het nog nooit uit Job opgediept. 'Dat ik dat op mijn leeftijd nog moet horen,' zei hij.

Niet lang daarna stierf onze broeder in de Here. De engelen van God dragen zijn werken achter hem aan het eeuwig koninkrijk binnen. Een kleinzoon mocht en kon de begrafenis leiden. Als bestuur zijn we dankbaar voor alles wat dit kind van God inbracht aan geloof, inzet en liefde voor de Here Jezus en zijn kerken.

We bidden kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen de nabijheid van de Here toe en het perspectief dat de Geest van Jezus voor onze ogen ontsluit. In Dirk Dreschler is voor hen een generatie heengegaan. Mogen zij in navolging van hem bouwen op de vaste grond van Gods beloften en van zijn verbond. Generaties gaan en nieuwe generaties komen: wij zijn in Gods ontferming wonderwel opgenomen.

Into great silence

Onlangs ben ik naar de film geweest. Ik schrijf dit met enige verbazing. Ik ben al wel eens eerder naar de film geweest. Maar mijn geweten klaagt me aan. Het is me vroeger ingepeperd dat de bioscoop een aangelegenheid is van de brede weg. En die weg leidt naar het verderf, zoals we allen weten. Ik weet nog van de tijd dat ouderlingen bij de ingang van de bioscoop stonden, niet in de rij voor een kaartje, maar om jonge kwetsbare gemeenteleden van het kwaad te weerhouden.

Gelukkig heeft ons filmtheater hier in Den Bosch niet het uiterlijk van een ordinaire bioscoop. Het is de oude Verkadefabriek. Dat heeft voor mij als bakkerszoon een vertrouwde geur en de herinnering aan een nijver bestaan. En ik ging niet zomaar voor de lol. Ik had de aankondiging gelezen van de film *Into great silence*. Een sprakeloze film over de strenge kloostergemeenschap van La Grande Chartreuse in Frankrijk. Ik dacht dat de film zou passen in mijn kennismaking met de cultuur van het Brabantse volk. En dat volk wás er. Op de avond die ik voor deze drie-urige film had vrijgemaakt, bleken alle kaarten te zijn uitverkocht. En de kassier raadde mij aan snel voor een andere avond te kiezen omdat de kaartjes wegvlogen. Dat bleek ook toen ik eindelijk in de lange rij stond voor de deur van de filmzaal. Daar werd door teleurgestelde bezoekers gebedeld om een kaartje. Ik kon er één blij maken met het kaartje van mijn vrouw. Uiteindelijk besloot zij om niet mee te gaan. Is haar geweten meer standvastig dan het mijne? Ze wil vooral niks weten van een kloosterbestaan. Zo heeft de Here het leven niet bedoeld, zegt ze.

Ik ben natuurlijk voor mezelf erg blij met dit standpunt van mijn vrouw. Maar de film gaf me eerst wel te denken. Het is dus een bijkans

stille film. In het klooster wordt niet gesproken. En behalve voor het gebed in de kapel en een schoffel in de tuin komen de monniken hun kale cel niet uit. Het gaat om stilte en eenzaamheid. Onder verwijzing naar Johannes de Doper en Elia. Deze profeten zochten dikwijls de woestijn. En wordt ons niet van Elia verteld dat hij daar, niet in een storm, niet in een vuur, maar in de stilte zijn God vond? De prior van het klooster - die kennelijk zo nu en dan wel iets mag zeggen - vertelde dat ook hem dat één keer was overkomen...

De filmzaal zat dus vol. En het was er drie uur heus stil. Geen geknisper van een zak chips, geen popcorngekraak, geen geloop naar het toilet. Er was een intense belangstelling. En waar komt dan deze interesse vandaan? Is dit een blijk van de huidige opleving van de religiositeit? Steeds meer mensen immers zijn op zoek naar God. Intussen lopen de kerken leeg...

Kort na dit filmavontuur sprak ik een kerkverlater. Een ex-vrijgemaakte, zoals dat heet. Onze - zoals hij zei - meer en meer in zichzelf gekeerde kerk was steeds minder zijn thuis gebleken. En hij had nu God gevonden in wat we een evangelische gemeente noemen. Enthousiast vertelde hij van de zondagse diensten die hij nu meemaakte. In een goed geoutilleerde sfeervolle zaal beleefde hij samen met duizenden anderen lange diensten van soms wel drie uur, waarin veel gebeurde, omdat men graag alle ruimte aan de Geest wilde geven. En iedereen is al die tijd betrokken bij die dienst, zei hij. Nu wilde hij zich daar laten dopen. Hij was tot het inzicht gekomen dat God dit nu van hem vroeg. God had hem dit gezegd, zei hij. Zo voel ik dat in mijn hart. Een sterk gevoel.

In dezelfde week maakte ik een preek over Joël 4:16 (NBV): *De HEER brult*

vanaf de Sion. Ik had die tekst er niet speciaal op uitgezocht. Ik was immers bezig met een preekserie over Joël. Maar ik nam mijn ervaringen mee in die preek, blij als ik was met het licht van Gods Woord in de schemering van onze verwarde tijd. God is er, en Hij spreekt. En wel zo dat niemand daaraan voorbij hoeft te horen. Wie maar neigt in de richting van Sion - thans de kerk van Christus, waar de verzoening wordt bediend -, die gehoorzaamt de duidelijke stem van de HEER, onze God.

Toen ik de preek maakte, sprak opnieuw mijn geweten. Waarom was ik niet in die filmzaal opgestaan, om het al die Godzoekers te zeggen. Enne, was ik wel duidelijk genoeg geweest tegen die evangelische kerkverlater? Ik zag ernaar uit om het in ieder geval mijn eigen gemeente te zeggen. In - om zo te zeggen - de bevinding van Sion, de genadige bediening van Gods machtig Woord.

Ik hield de preek - met mijn relaas - twee keer. 's Morgens voor eigen parochie, en 's middags nog een keer elders. Na de morgendienst werd ik door een ouderling eerst gecompimenteerd, maar hij zei erachteraan: Je zou je niet zo moeten afzetten tegen anderen, het geeft de vervelende indruk dat wij vrijgemaakten het exclusieve alleenrecht van Gods stem bezitten. En na de middagdienst werd ik door een jongere opgewacht. Hij was boos: Als u zo preekt, verlaten in ieder geval de jongeren de kerk. Wij, jongeren, vervolgde hij, wij nemen dit niet langer. Verward reed ik terug naar Den Bosch. Thuisgekomen zocht ik de stilte van mijn werkkamer. Mijn vrouw kwam met de koffie en zei: Zo, jongen, zit je weer in je kloostercel?

G. Zomer

Gebed en ziekenzalving

Heeft iemand onder u leed te dragen? Laat hij bidden. Is iemand blij te moede? Laat hij lofzingen. Is er iemand bij u ziek? Laat hij dan de oudsten van de gemeente bij zich roepen om over hem een gebed uit te spreken en hem met olie te zalven in de naam van de Here (Jak. 5:13-14).

Voor ons als 'doorgewinterde en gevorderde christenen' (zijn we dat echt?) moge het voor zichzelf spreken dat we in dit soort situaties de Here zoeken voor gebed of lof, voor de lezers van Jakobus, misschien wel de oudste brief van het Nieuwe Testament, was dat kennelijk niet het geval. Het bleek nodig hen (als pas bekeerden?) er uitdrukkelijk toe op te roepen. Kennelijk zochten zij vanouds of van zichzelf elders hun hulp. Buiten de Here. Bij heidense rituelen of genezers.

Dat het Jakobus inderdaad om die vraag gaat - 'tot wie wend je je met zorg of vreugde' -, blijkt ook uit het voorbeeld van Elia dat hij noemt. Hij verwijst niet naar een genezingswonder van Elia, maar naar diens gebed dat het eerst niet en later wel regenen zou. Over deze gebeden lezen we in het eerste boek Koningen niet. We horen in 1 Koningen 17 en 18 wel van regen en droogte, niet dat ze op het *gebed* van Elia plaatsvonden. Kennelijk is dat nog niet eens het belangrijkste: dat gebed van Elia. Elia was ook niet zo belangrijk: hij was geen man met speciale gebeds- of wondergaven, maar slechts een mens zoals wij. Belangrijker is *wie* de regen inhield dan wel gaf. Dat was de *HERE*, tot wie Elia bad. En niet Baäl, zoals in die tijd velen in Israël dachten. Voor Achab en degenen die hem volgden, was Baäl de god van regen, donder en vruchtbaarheid. Maar de *HERE* zette Baäl te kijk. *Hij* zond droogte en Baäl was niet in staat daar iets aan te veranderen. Pas toen de *HERE* het wilde en gebod, kwam er weer regen. Israël moest bij de

HERE zijn. En bij niemand anders. Toen Elia bad tot *de HERE*, kwam er droogte of regen.

Dát moeten nu ook de lezers van Jakobus weten. Voor genezing moeten ze niet naar heidense rituelen of genezers, maar naar de *HERE*. Ze moeten *bidden*. Tot Hem. En *Hij* richt dan op (vs. 15). *Hij* verleent kracht aan het gebed (vs. 16, waar de lijdende vorm 'doordat er kracht aan verleend *wordt*' ziet op een actie van de Here).

Het is belangrijk er goed op te letten, wat Jakobus zegt. Nauwkeurig gesproken is niet ons gebed de kracht en schenkt niet ons gebed genezing. *De Here* richt op. Aan ons gebed moet kracht verleend *worden*: door Hem! Wij spreken wel eens over de kracht van het gebed. Maar strikt genomen gaat het niet om de kracht van het gebed, maar om de kracht van Hem tot wie wij bidden. Wij hoeven geen 'supergebeden' op te zenden. Denk aan Elia, zegt Jakobus. Hij was geen supermens of superbieder, maar slechts een mens zoals wij. De Here wil een oprecht, een gelovig gebed. Het gebed van een 'rechtvaardige' vermag veel. Hoe eenzaam en onbeholpen het misschien ook opgezonden wordt. Omdat God er kracht aan verleent. De God van Elia. De God die grote dingen gedaan heeft en doet.

Zalving in de naam van de Here

Tot dusver heb ik nog niets gezegd over de zalving met olie die Jakobus noemt. Dat ga ik nu doen.

De oudsten die geroepen worden om te bidden, moeten de zieke ook zalven met olie in de naam van de Here. Bij

dat bevel valt ons meteen dat 'zalven met olie' op. Omdat *wij* dat zalven niet kennen en dát voor *ons* vreemd en nieuw is. Maar was het dat ook voor de lezers van Jakobus? Of was voor hén iets anders nieuw en vreemd?

M.C. Mulder heeft in een eerdere jaargang van ons blad over deze ziekenzalving geschreven (jrg. 10, nr. 3). Ik bevel zijn uitvoerige artikel, dat ik hierna kort weergeef, hartelijk aan ter lezing en overweging. Mulder wees erop dat de Bijbel vier vormen van zalving met olie kent:

1. als lichaamsverzorging: je brengt je huid in goede conditie voor het hete en schrale klimaat; je niet zalven was een teken van rouw en vasten;
2. ter verwelcoming van een gast: de voeten en het hoofd met olie zalven (denk aan Ps. 23 en aan de vrouw die Christus' voeten zalfde);
3. als geneesmiddel: de barmhartige Samaritaan goot olie en wijn in de wonden ter verzachting van de pijn en ter verzorging van de wonden; de discipelen werden erop uitgezonden om zieken in Christus' kracht te genezen door hen heel gewoon te zal-

Rondblik

P. Niemeijer

ven in Christus' naam; met die methode onderscheidden ze zich van de Here Jezus die genas door zijn eigen bevelend spreken;

4. als godsdienstig ritueel: ter heiliging van heilige voorwerpen en personen (tabernakel, priesters, melaatsen).

Voor de eerste drie vormen van zalving wordt een ander woord gebruikt dan in het vierde geval. In dat vierde geval wordt in het Grieks het woord 'chrein' gebruikt: bekend van het woord 'Christos', dat Gezalfde betekent. In de andere drie gevallen gebruikt het Grieks het woord 'aleiphein'.

Welk woord gebruikt Jakobus nu? Het woord 'aleiphein'! En dus niet het woord dat ziet op godsdienstig zalven. Dat is ook niet zo vreemd, want de godsdienstige zalving met olie heeft in het Nieuwe Testament het veld geruimd. De godsdienstige zalving met olie was immers slechts een *schaduw* van de zalving met niemand minder dan de Heilige Geest. Die zalving, met de Geest, vinden we in het Nieuwe Testament wel: bij Christus (zd. 12) en bij de gelovigen (vgl. 1 Joh. 2:20,27). Wie nu nog het pleit voert voor zo'n godsdienstige zalving met olie, keert terug naar de schaduwen van het oude verbond!

Zalven met olie was in de tijd van Jakobus niets bijzonders. Het was zorg die je aan o.a. een zieke verleende. Een middel tot verlichting van zijn lasten en tot verzorging van het lichaam. Het was iets heel gewoons, dat niet alleen artsen, maar ook passerende Samaritanen konden doen! Wij nemen op ziekenbezoek een fles sap mee of bodylotion of een bos bloemen. Maar een oosterling wreef een zieke in met olie - zeker wanneer hij zo ziek was als in vers 14 het geval is, was dat zo'n beetje het enige wat je als bezoeker kon doen. En het opvallende bij Jakobus is nu dat dit zalven moet gebeuren *in de naam van de Here!* Dát is het nieuwe dat Jakobus zijn lezers wil leren. Zij moeten bij ziekte genezing verwachten van de Here. Niet van hun eigen bidden, ook niet van hun zalving, maar van de Here. Tot Hem moeten ze zich wenden in gebed en lof.

Wat is het risico bij allerlei pleidooien voor ziekenzalving? Hetzelfde als de reformatoren indertijd al aanwezen als gevaar bij het zalven van stervenden door de roomsen: dat de aandacht gaat naar het ritueel van de zalving in plaats van naar de Here! Aandacht voor het middel, het instrument, in plaats van voor Hem die genezing geeft.

Conclusie: we moeten in Jakobus 5 niet de klemtoon leggen op het zalven met olie. Dat was niet het springende punt. Die zalving was heel vertrouwd voor Jakobus' lezers. De klemtoon moet liggen op 'in de naam van de Here'. Dát was het punt waarom het Jakobus in vers 13 en volgende om gaat. *De Here* richt op. *Hij* geeft genezing.

Conclusies

Wat is nu de opbrengst van dit hele verhaal?

Negatief het afwijzen van ziekenzalving als een religieus ritueel. Om een aantal redenen.

1. Wie het verwacht van *onze manier* van bidden of van de zalving van zieken, richt zijn verwachting op wat niet meer dan *instrumenten* zijn. Maar Jakobus leert ons bij ziekte alles van *de Here* verwachten. Ook bij het gebruikmaken van de hedendaagse zalving: medicijnen, therapie, daadwerkelijk meeleven en hulp voor patiënten. Het gaat niet om die instrumenten, maar om het beroep op de naam van de Here. *Hij* richt de zieke op.
2. Onduidelijk is verder hoe zij die ziekenzalving willen invoeren, ertegen aankijken. Ik krijg de indruk dat het door voorstanders wordt verlangd als een soort teken en zegel van Gods genade. Maar het is toch geen sacrament of ritueel dat door God is ingesteld en waaraan door God beloften verbonden zijn? Als het dát zou zijn, zouden we het *moeten* - en niet maar

mogen of kunnen - gebruiken. Maar de ziekenzalving in Jakobus 5 is een ritueel dat het *vragen* om genezing vergezelt: het is geen geschenk van God, maar een actie van de mens uit dus.

3. Vanwaar bovendien die behoefte aan ziekenzalving? Is het behoefte aan een (extra) ritueel? Is het een verlangen naar genade buiten de betuiging daarvan in Gods Woord en de bezegeling ervan in doop en avondmaal? Maar Gods belofte is toch betrouwbaar genoeg? Zijn Woord en doop en avondmaal, die door God zelf gegeven zijn, niet genoeg? Moet daar nog wat bij? Een *derde* 'sacrament'? En bij welk aantal 'sacramenten' houdt het dan op?
4. Er is nog een vraag te stellen. Als je ziekenzalving moet (kunnen) gebruiken, hoe vaak dan bijvoorbeeld bij chronische ziekte? Eén keer? Of met een zekere regelmaat? En waarop is die keus gebaseerd?

Er zijn ook *positieve* conclusies te trekken. Want we zijn er niet met het aanwijzen van wat Jakobus *niet* wil. Hij heeft in Jakobus 5 juist een heel positieve oproep. Die we ook vandaag ons hebben aan te trekken. Ik denk dan aan het volgende:

1. In zaken van ziekte en genezing zullen we de Here zoeken. Tot Hem ons wenden. En wel persoonlijk. Als er bij de in mijn eerste artikel gegeven exegetische één ding opvalt, is het wel de eigen verantwoordelijkheid om te bidden. Dat bidden kunnen we niet aan anderen, aan voorbidders, over-

laten zonder zelf in het geloof actie te ondernemen. Heeft iemand leed te dragen? Laat hij bidden! Dat moet hij zelf doen. Zelfs als hij te ziek en te zwak is om het zelf te doen, ligt er

nog de opdracht om dan zelf anderen te roepen en die te laten bidden: *namens* jezelf. En als er zonde in het spel is die je blokkeert, heb je die te belijden. Jakobus 5 is een heel sterk appèl om je in ziekte zelf aan de Here toe te vertrouwen en Hem te zoeken in gebed. Je kunt je als patiënt ook te gemakkelijk een consumentenrol aanmeten!

2. Het tweede wat opvalt, is dat je er niet alleen voorstaat. Je maakt deel uit van de gemeente die het lichaam van Christus is. Zieken kunnen zich gemakkelijk isoleren en geïsoleerd voelen van de gemeente. Maar dat mag niet. Je hebt - nog afgedacht van gemeenteleden die vanuit hun eigen verantwoordelijkheden als medeleden van het lichaam van Christus meeleven en meebidden - ook zelf een beroep op de gemeente en haar oudsten te doen, als het bidden niet meer wil. Roep ze erbij! Spreek ze aan. Vraag hun hulp.
3. Als je als zieke met anderen over je ziekte spreekt en hun gebed vraagt, wees dan open en eerlijk. Blijf niet

steken in koetjes en kalfjes en vrome waarheden. Maar wees eerlijk over je eigen zwakte en over eventuele zonde die je blokkeert. Realiseer je dat er alleen in Christus toegang tot de Vader is. En dat dat eerlijkheid en belijdenis van schuld kan vergen. Zo kan een periode van ziekte ook een periode van geestelijke winst worden!

4. Hoe vaak blijven we als pastores niet hangen in algemeenheden en vriendelijkheden zonder dat we onze positie voor de Here heel concreet aan de orde stellen. We 'zalven' wel, maar niet 'in de naam van de Here'. Hoeveel eenzaamheid is er daardoor voor zieken niet vaak. En hoeveel onbeantwoorde hunkering naar een goed gesprek. Wat kunnen we elkaar niet vaak nog veel meer en ook persoonlijker helpen dan we doen! Door over meer dan medicijnen en praktische hulp te praten. Door de Here te zoeken en van zijn naam alles te verwachten.

Overal genade

Samenhang

In onze tijd wordt binnen de Gereformeerde Kerken nauwelijks meer geschreven en gepreekt over verkiezing en verwerping. Dat is een onderdeel van de leer, dat het niet zo goed doet in een tijd waarin de mens zichzelf nogal belangrijk vindt. Is dat erg of is dat geen ramp?

Als je kijkt naar ons belijdenisgeschrift - de Dordtse Leerregels - dat spreekt over verkiezing en verwerping, leer je dat alles met alles te maken heeft. De leer van de Bijbel is opgebouwd met allerlei verschillende bouwsteentjes. Als je een steentje uit een goed gemaakt bouwwerk trekt, knalt de hele zaak in elkaar. Dat geldt in ieder geval van de leer van verkiezing en verwerping. Dat wordt duidelijk voor wie wat in de Dordtse Leerregels rondwandelt.

In dit artikel wil ik proberen te laten zien hoe het één met het ander samenhangt. De leer over verkiezing en verwerping heeft alles te maken met ons denken over (erf)zonde en over onze Heiland en over het geloof. Het gaat steeds over de inbreng van de mens. En dat bepaalt in de praktijk ons (be)leven in het geloof.

Erfzonde

Van tijd tot tijd duikt Romeinen 7 in de discussie op: *Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood?* (vs. 24). Iedere keer weer in de geschiedenis lopen

christenen te hoop tegen deze negatieve kijk op de christenmens. Daar zit ook vaak achter dat we eronderuit proberen te komen, schrijft Jerry Bridges. We houden niet zo van Romeinen 7 omdat we onze eigen strijd met de zonden zien afgetekend en we houden niet van de gedachte dat we met de zonden moeten strijden. We willen direct de overwinning.¹

Er zijn allerlei motieven om ons Romeinen 7 van het lijf te houden. Er zijn ook allerlei methodes om dat te doen. De redenering komt steeds weer op dat Paulus hier spreekt over de tijd voordat Jezus in zijn leven kwam. Een onbekeerde is een ellendig mens, een christen niet.

In de aanloop naar de synode van Dordrecht gaat Arminius (zeg maar: de leider van de 'moderne' partij) preken over Romeinen 7. Hij verkondigt ook dat het in Romeinen 7 gaat over een

Rondblik

H. Drost

mens die nog niet wedergeboren is. Hij komt dan met een optimistisch idee zowel over de niet-wedergeboren mens als ook over de gelovige.

Hij zegt dus eerst dat het in Romeinen 7 gaat over iemand die niet wedergeboren is. Maar als dat zo is, dan staan er in Romeinen 7 heel wat positieve dingen over die mens zonder Jezus. Ja, volgens Arminius - en daarin is hij consequent - is die nog niet wedergeboren mens niet zo slecht. Hij wil het goede best wel. Hij kan het alleen niet. Hij heeft ook wel verdriet over zijn zonden, ja, hij verlangt naar redding.

Dwaling

De mens die niet opnieuw geboren is, is eigenlijk niet helemaal dood in de zonde. Hij mist de krachten om het goede te doen ook niet helemaal. Maar hij kan nog hongeren en dorsten naar de gerechtigheid en het leven. Ook kan hij nog brengen het offer van een verslagen en gebroken geest, dat God aangenaam is.

Verwerping

Deze beweringen zijn in strijd met de duidelijke uitspraken van de Schrift: *Gij waart dood door uw overtredingen en zonden* (Ef. 2:1,5). Evenzo: *Al wat de overleggingen van zijn hart voortbrachten, was te allen tijde slechts boos* (Gen. 6:5; 8:21). Bovendien, alleen van de wedergeborenen en van hen die zalig gesproken worden, geldt dat zij hongeren en dorsten naar de verlossing uit de ellende en naar het leven, en dat zij God een offerande van een verbroken geest brengen (Mat. 5:6 en Ps. 51:19).

Dordtse Leerregels III/IV, Verwerping van de dwalingen 4

De les van de kerkgeschiedenis is dat zij die moeite hebben met Romeinen 7, vaak moeite hebben met het radicale van de genade. Dat radicale is dat God genadig is over mensen die zo heel ontzettend slecht zijn, dat ze er op geen enkele manier aan te pas komen. Arminius vindt dat moeilijk. Het gaat hem om de verantwoordelijkheid en (dus) de inbreng van de mens. Daarom moet die mens niet zo beroerd slecht zijn. Daarom vindt hij dat de erfzonde de natuur van de mens niet zo ontzettend slecht heeft gemaakt, dat er geen samenwerking meer zou kunnen zijn tussen de genade van God en de menselijke wil.

Ik ellendig mens

Wat heeft dat nu met de leer van Dordt te maken? Het gaat erom wie God verkiest. Zijn dat zondaren die zelf geen kant op kunnen of mensen die de goede keus maken? Wie gelooft dat de mens inbreng heeft, maakt van de verkiezing een keus van God voor mensen die geloven. Dat is de leer die veroordeeld werd. Wie gelooft dat de mens geen inbreng heeft en kan hebben, ziet de verkiezing als een daad van God, waar genade bij uitstek genade blijkt.

Dat werkt door in het geloofsleven. Waarom wil je heilig leven? Hoe kun je anders worden? Kun je je zonden wegdoen? Wie optimistisch is over zichzelf, probeert het zelf. En veel christenen komen een heel eind in eigen kracht. Het ziet er aan de buitenkant aardig goed uit. Maar vroeg of laat zul je ervaren dat je je wel tot grote hoogte kunt opwerpen, maar ook afschuwelijk diep kunt vallen. Met eigen kracht redden we het niet. Je leert je eigen mogelijkheden en inbreng grondig te wantrouwen.

Dat houdt je dicht bij God. Dat doet je zien naar Christus. En dan denk je heel laag over jezelf, maar hoog over je

Heiland. Dat is geloofsleven: *Ik ben tegen alles bestand door hem die mij kracht geeft* (Fil. 4:13).

Christus

Christus is wel het fundament van de redding, maar niet van de verkiezing.

Kunt u met eigen woorden weergeven wat hier bedoeld is? Ik maak me sterk dat velen er problemen mee hebben, ik wel tenminste. Is dit geen mugenzifterij? Laat ik de uitdaging aangaan om te proberen het belang van zo'n zin uit te leggen.

In de geschiedenis rond de synode van Dordrecht gaat het over Gods besluit. Als God eerst besloten heeft te kiezen, dan is het helemaal zijn werk. Hij kiest. Dat gaat voorop. Dat was de mening van de gereformeerde partij. Maar de 'moderne partij' benaderde dat anders. Om de inbreng van de mens ook een plek te geven, maakte men een andere volgorde in Gods besluit. Gods eerste besluit is volgens hen de verzoening. Zijn liefde gaat voorop. Hij besloot zijn

Zoon te sturen. En dan...? De mensen die voor Hem kiezen, worden gered. Dat is een volgende stap in Gods besluit. Hij kiest dus de mensen die zelf voor het geloof gekozen hebben.

Christus is dus het fundament van de verkiezing, d.w.z.: Hij komt eerst met de verzoening aan en God kiest dan de mensen die geloven.

Kader: Gods raad

Gereformeerden

1. God kiest zondaren,
2. Christus is middel tot uitvoering van dit besluit,
3. het geloof komt van God.

Remonstranten

1. God kiest voor verzoening: Christus is fundament,
2. mensen maken hun keus,
3. het geloof is een keus van de mens.

Is dit belangrijk? Ja, dat heeft impact op mijn geloofsbeleving. Men heeft op de synode van Dordrecht namelijk niet willen zeggen dat Christus het fundament van de verkiezing is, omdat er dan gauw een verschil gemaakt kan worden tussen onze Here Jezus en de Vader. Je krijgt dan maar zo de gedachte van een verre Vader in de hemel die verkiest en verwerpt wie Hij wil tegenover een Heiland op aarde. Dat heeft dan gevolgen voor de relatie tot God.

Je hebt dan zomaar het idee dat je wel bij Jezus terecht kunt, maar dat er achter Hem een Vader is in de eeuwig verte van wie je niet weet waar je aan toe bent.

Dat is een onbijbelse en uiteindelijk ook afschuwelijke gedachte: wie is God ten diepste voor mij? Gelukkig is God daarin ook heilig, betrouwbaar en compleet transparant: in Christus komt Vader met zijn liefde ons tegemoet. Via Christus mogen we 'Vader' zeggen en weten dat we bij Hem terecht kunnen, zoals Hij echt is.

Geloof

Als Luther - na het overwinnen van enige tegenzin - tegen Erasmus gaat schrijven, krijgt hij al snel de smaak te pakken. Want hij gaat steeds meer begrijpen dat Erasmus, met zijn leer van de vrije wil van de mens, alle winst van de Reformatie overboord dreigde te gooien. Waar de mens er zelf weer aan te pas moet komen met wat er aan goeds in hem nog over is - zijn vrije wil -, komt het heil weer op losse schroeven te staan.

*'Alles was voor Luther met deze kwestie gemoeid. Wat God voor hem was, wie Christus voor hem was, wat het Woord en de belofte Gods voor hem betekende, in hoeverre hij erop vertrouwen kon en zekerheid des geloofs kon hebben.'*²

In de tijd rond de synode van Dordt heeft Gomarus - de hoogleraar in Leiden die de strijd tegen Arminius voerde - ook al snel gezien dat het om de genade gaat. En daarin gaat het over de zekerheid van het geloof. Hoe kun je zeker zijn?

Je ziet dan hoe het allemaal met elkaar te maken krijgt. Als je zegt dat de mens nog wel wat kan (geen radicale erfzonde) en je zegt dat Christus de verzoening biedt aan wie geloven, komt het aan op wat de mens doet. De intentie van mensen die daar de nadruk op leggen, is vaak wel goed: ze willen je aanzetten tot inzet voor het geloof. Maar toch verandert er wat. Wat jij doet, gaat een rol meespelen. En ieder die zichzelf een beetje kent, weet hoe onzeker alles dan wordt. Dat is de consequentie van de leer dat God mensen kiest op grond van hun geloof.

Hoe ben ik rechtvaardig? Je komt alleen maar in de vrijheid als je je totaal richt op wat Jezus gedaan heeft. Dat geeft de doorslag. Het geloof is niet meer dan een instrument waardoor je aanneemt wat Hij allemaal deed.

Ook hier luistert het nauw in de leer. Want we hebben er vanuit onze beleving

zo'n moeite mee. We willen altijd zelf wat doen. Het kan uit een echte liefde tot God voortkomen. Maar de duivel staat op de loer als je enthousiast voor God bent, om je het pad op te sturen waar het uiteindelijk gaat om je inzet. En dat pad loopt dood in je onmacht. De duivel stuurt ons graag een doodlopend pad op...

De weg om de liefde brandend te houden is de weg van de rechtvaardiging. Dat betekent dat je liefde voor God niet brandt doordat je jezelf opklopt, maar doordat je wordt aangevuurd door Christus' werk. Zijn machtige, volbrachte werk is genoeg om elke dag uit te putten en dat steekt het vuur van de liefde aan en houdt dat vuur ook brandend.

In het laatste hoofdstuk van de Dordtse Leerregels wordt de zekerheid van het geloof grandioos verbonden met de liefde van het geloof.

'Deze zekerheid van de volharding verleidt de ware gelovigen beslist niet tot hoogmoed en zondige zorgeloosheid. Integendeel, hieruit komen voort nederigheid, kinderlijke eerbied, een godvrezend leven, vurige gebeden, standvastigheid in alle strijd, in het kruisdragen en in het belijden van de waarheid en ook blijvende blijdschap in God. Het overdenken van die weldaad is voor hen juist een aansporing zich ernstig en voortdurend te oefenen in dankbaarheid en goede werken. Dit blijkt immers uit de getuigenissen van de Schrift en de voorbeelden van de heiligen', Dordtse Leerregels V,12

Noten

¹ Jerry Bridges, *Verlangen naar heiliging*, Apeldoorn 1996, p. 94.

² K. Exalto in: *Luther en het gereformeerd protestantisme*, Zoetermeer 1982, p. 163.

Bavinck blijft boeien

De gereformeerde dogmaticus Herman Bavinck (1854-1921) blijft boeien. Dat kun je wel zeggen wanneer 150 jaar na je geboorte nog een driedaags internationaal congres over je persoon en werk gehouden wordt. Een groot deel van de tijdens dit congres (28 tot en met 30 oktober 2004) gehouden referaten werd gebundeld in een ADC-uitgave: *Ontmoetingen met Bavinck*.

De man van de GD

Herman Bavinck: de man van de *GD*. Oftewel, de man van de klassieke vierdelige *Gereformeerde Dogmatiek*, waarvan in 1895 tot 1898 de eerste druk verscheen. En waarvan de standaardeditie uit 1918 (derde druk) tot ver in de twintigste eeuw herdrukt werd. In tweedelige vorm is de *GD* hier en daar nog nieuw te verkrijgen! Dat zegt wat over de kwaliteit van dit werk. Uiteraard is de *GD* gedateerd. Nieuwe dogmatici verschenen op het toneel. Nieuwe probleemstellingen dienden zich aan. De *GD* heeft bepaald niet het laatste woord. Zoals er ook de nodige kritiek op te leveren valt. Maar het is en blijft een gezaghebbend werk: een grondleggende samenvatting van de gereformeerde dogmatiek. Geschreven in een taalgebruik dat niet meer van onze tijd is, maar dat toch leesbaar is gebleven. Op een bepaalde manier is Bavinck met zijn *GD* nog steeds gesprekspartner in het theologisch gesprek.

Natuurlijk, Bavinck heeft veel en veel meer geschreven dan alleen zijn dogmatiek. In meer of mindere mate belangrijk. En toch: Bavinck is vooral de man van de *GD*. Het is om zo te zeggen zijn *opus magnum*. Geschreven in de tijd dat hij in Kampen docent was aan de Theologische School (1882-1902). En definitief geredigeerd in de tijd dat hij aan de VU in Amsterdam dogmatiek doceerde (1902-1921). Het genoemde congres werd dan ook georganiseerd door de TU Kampen (Oudestraat) en de VU in Amsterdam (in samenwerking

met het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme aan de VU, dat het archief van Bavinck beheert). Volgens het 'Ten geleide' zijn dat de beide instellingen waaraan Bavinck verbonden is geweest. Dat lijkt mij te kort door de bocht gezegd. Er zijn in Kampen twee instellingen, die pretenderen de voortzetting te zijn van de School waaraan Bavinck eens docent was. Maar misschien wordt dat wel stilzwijgend erkend, nu de referaten van het congres verschijnen in de Ad Chartasreeks van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland, die aan de Broederweg hun TU hebben...

Toonzetting

In de bundel *Ontmoetingen met Bavinck* vindt u een twintigtal bijdragen van wisselende lengte. Wat mij - afgezien van de inhoud - trof, is de *toonsetting* van deze bijdragen. Het is de toon van respect en waardering. Ook wanneer er soms stevige kritiek op Bavinck geleverd wordt. Maar nergens wordt de toon schamper of uitgesproken negatief. Ook bij kritiek blijft de toon waardig.

Die toonzetting valt te meer op, wanneer je net het boek van Jeroen Koch over Abraham Kuyper gelezen hebt, de oudere tijdgenoot van Bavinck. Samen mogen zij gelden als de 'vaders' van het neocalvinisme. Maar waar over Bavinck met respect gesproken wordt, wordt tegenwoordig Kuyper met pek en veren overgoten. Nu gebeurt dat bij Koch wel op een heel extreme manier. Toch is die ontwikkeling al langer bezig. Al vele jaren worden vooral Kuypers fouten uitvergroot. Al bewijzen met name de publicaties van J. Vree (geen medewerker aan de hier besproken bundel overigens) over Kuyper dat het ook

Herman Bavinck

anders en meer evenwichtig kan!

Toch is ook Bavinck niet in alle opzichten brandschoon. Dan denk ik nog niet eens aan het enige gebrek dat George Harinck in zijn bijdrage over Bavincks Kamper periode heeft kunnen vinden. Voor de uitgave van de *GD* speelde Bavinck vakkundig zes uitgevers tegen elkaar uit. Een dergelijke - bij een theoloog onverwachte - zakelijkheid lijkt me eerder te prijzen dan te laken. Meer hout snijdt de opmerking van A.Th. van Deursen in deze bundel, dat Bavinck geen sterk karakter had: een geboren weifelaar. Ook dat is nog tot daaraan toe. Karakterzwakte is een gebrek, niet meteen een fout. Bovendien, elk nadeel heeft z'n voordeel, om de terminologie van een Amsterdamse voetbalgoeroe te gebruiken. Bavincks aarzelend karakter heeft als keerzijde wetenschappelijke openheid. En een voorzichtigheid die volgens Van Deursen zijn samenbindend vermogen versterkt heeft. Moeilijker ligt het met Bavincks optreden in de zogenaamde 'Seinpostaffaire'. In restaurant Seinpost te Scheveningen werd in 1895 besloten tot een onderzoekscommissie, bedoeld om een Kuyper niet welgevallige hoogleraar aan de VU weg te werken. Van deze commissie werd Bavinck de zogenaamd onpartijdige voorzitter.

Boek van de maand

H.J.C.C.J. Wilschut

Abram Kuiper

Terwijl het doorgestoken kaart met Kuiper (en F.L. Rutgers) was. Van Deursen typeert dit als niet de meest luisterrijke episode in Bavincks leven. Dat lijkt me wat erg kuis geformuleerd. Tegelijk, wie hier zonder zonde is, mag de eerste steen werpen.

Een opmerkelijk verschil dus in toonzetting als het gaat over Kuiper of over Bavinck. Dat zegt iets over de auteurs. Het zegt ook iets over de beschrevenen. Iemand als Kuiper is een dermate geprononceerd figuur, dat hij diepe emoties oproept. Van sterke verering, Maar ook van grote afkeer. Waaraan Kuipers onmiskenbare neiging om te domineren niet weinig bijdraagt. Die stoorzenders spelen bij de meer bescheiden Bavinck geen rol (al riep omgekeerd zijn aarzelend karakter ook wel ergernis op). Zijn meer bezonnen manier van theologiseren steekt bovendien gunstig af tegen de soms hoog oplopende speculaties van Kuiper. Voor Bavinck voel je gauw *sympathie*. Dat gevoel riep Kuiper al nauwelijks op bij zijn vereerders en medestanders. Zelfs de rijkelijk zachtmoedige Bavinck kon behoorlijk exploderen wanneer Kuiper in de buurt was. In de kerkgeschiedenis draait het niet alleen om meningen en opvattingen. Daarin speelt ook het persoonlijke element een rol. Die nog jaren later de toon (mee) bepaalt.

Variatie

Ontmoetingen met Bavinck is een gevarieerde bundel. Dat geldt niet alleen voor de lengte van de diverse bijdragen. Maar ook voor de invalshoeken. George Harinck tekent Bavinck in de context van Kampen. Tevens plaatst hij hem in breder perspectief: Bavincks denkraam was wereldwijd. Harinck wijst in het bijzonder op Amerika. Dirk van Keulen laat merken dat Bavinck niet alleen de man van de *GD* is geweest. Als één van de weinigen in gereformeerde kring heeft hij - vanwege de eerste wereldoorlog - geworsteld met het oorlogsvraagstuk. Aardig is dat Van Keulen in een noot erop wijst, hoe K. Schilder vanaf de kansel eenzelfde existentiële betrokkenheid toonde. Bavincks belangstelling reikte ver. Toch gaat het gros van de bijdragen over Bavinck als theoloog. Wat dat betreft heeft de bundel in alle variatie iets eenzijdigs. Het is niet als verwijt bedoeld. *Ontmoetingen met Bavinck* is niet bedoeld om een totaalbeeld te geven. En het zwaartepunt van Bavincks levenswerk ligt toch bij de theologie.

Ook in een ander opzicht is *Ontmoetingen met Bavinck* gevarieerd. Niet alle bijdragen zijn van hetzelfde niveau. De bijdrage van Andrea Ferrari over Bavinck in Italiaanse context is weinig meer dan een onkritische lofzang op Bavinck. In dat opzicht is de bijdrage van Hae-Moo Yoo over Bavinck en de gereformeerde traditie in Korea aanzienlijk boeiender, hoe beperkt Bavincks invloed in Korea ook gebleven is. Een zinnig verhaal, dat bovendien van binnenuit zicht geeft op het karakter van de kerken in Korea: het zijn geen confessioneel-gebonden kerken zoals de reformatische kerken in Europa. Ook binnen de gereformeerde traditie kennen kerken hun cultuurverschillen!

Verskil in niveau is er voor mijn gevoel ook tussen de twee bijdragen van J. Veenhof aan deze bundel. De tweede - over 'De God van de filosofen en van de Bijbel' - geeft een knappe analyse van Bavincks kentheoretische aanpak. Aanzienlijk minder overtuigend vond ik Veenhofs eerste bijdrage, waarin hij Bavinck als cultuurtheoloog vergelijkt met de rooms-katholieke theoloog Romano Guardini. Of je een appel en een peer met elkaar vergelijkt. Ze hebben allebei een klokhuis en een steeltje. Maar je hebt het toch echt over verschillende vruchten. Dat het nog erger kan, blijkt

uit de bijdrage van Arnold Schilder, die Bavinck spiegelt aan president Visschering van de Nederlandsche Bank. Nou ja, op een driedaags congres moet je ook wel eens even je ogen kunnen sluiten. En in een bundel als deze hoeft niet alles zwaarwichtig te zijn.

Nieuw

Bij een bundel als deze kom je al gauw voor de vraag te staan: wat krijg ik nu aan werkelijk nieuws te horen? Er zijn al heel wat studies over Bavinck en zijn theologie verschenen. Heeft *Ontmoetingen met Bavinck* naast nieuwe analyses ook werkelijk nieuwe informatie over hem te bieden?

Een paar dingen wil ik hier noemen. Misschien al lang en breed bekend bij allround Bavinckkenners. Maar voor mij (meer een Bavinckhobbyist) toch echt nieuw. Bijvoorbeeld dat de oud-katholieke theoloog Andreas Rinkel voor zijn *Dogmatische theologie* uitbundig leentjebuur heeft gespeeld bij Bavincks *GD*. En dat niet alleen in formeel opzicht, maar ook inhoudelijk. Nooit weten. En heel opmerkelijk.

George Harinck meldt de ontdekking onlangs van Bavincks werkexemplaar van deel II van zijn *GD* (tweede druk), gedateerd 5 augustus 1908. Bavinck had het intensief bewerkt met het oog op een vermeerderde en herziene versie. Ook dit is bijzonder. Want de al eerder als standaardeditie aangeduide derde druk bleef *inhoudelijk* ongewijzigd in vergelijking met de tweede druk. Mogelijk hebben er ook van de overige delen werkexemplaren bestaan, maar dat is niet bekend. Harinck concludeert: 'Waarom een gewijzigde derde druk nooit is verschenen is vooralsnog onduidelijk, maar dat Bavinck daartoe wel de intentie had, lijkt mij na de vondst van dit deel onomstotelijk bewezen' (p. 110).

Interessant. Toch lijkt het mij dat Harinck de betekenis van dit werkexemplaar overschat, wanneer hij ermee wil weerleggen dat Bavinck na 1910 zo'n beetje aan het einde van zijn theologisch Latijn was. Niet dat hij de theologie als zodanig vaarwel zei. Maar het lijkt me dat J. Veenhof gelijk heeft, wanneer hij stelt dat Bavinck in zijn Amsterdamse periode een grens had bereikt. Bavinck zag in dat verder denken en zoeken noodzakelijk was, maar zelf kwam hij er

John Bolt

niet meer aan toe. 'Bavinck heeft - denk ik - het gevoel gehad: wat ik wilde zeggen en kon zeggen, dat heb ik gezegd' (Veenhof op p. 21).

Aardig is wat Jan N. Bremmer vertelt over het boek van zijn vader R.H. Bremmer - gepromoveerd op Bavinck als dogmaticus - *Herman Bavinck en zijn tijdgenoten* (Kampen 1966). Uitgever Kok vond het manuscript van deze biografie te breedspakig: het moest met een derde bekort worden. Vader Bremmer was daar aanvankelijk niet blij mee. Maar vond achteraf het boek aanmerkelijk leesbaarder geworden. Mogelijk is daarmee voor een deel het verschil verklaard, dat J. Kamphuis in 1968 constateerde tussen Bremmers uiteindelijke boek en de gedeeltelijke voorpublicaties ervan in *De Reformatie* (zie J. Kamphuis, *Onderweg aangesproken. Beschouwingen over kerk, confessie en cultuur*, Groningen z.j., p. 195v). Zo worden dingen soms jaren later verhelderd. Al roept dat meteen een nieuwe vraag op, namelijk waarom R.H. Bremmer soms heel wezenlijke passages geschrapt heeft. Aan onderzoek en studie komt nu eenmaal nooit een eind.

Fundamenteel

Het is niet mogelijk om aan alle twintig bijdragen aandacht te geven. Dus moet je bij een bespreking selecteren. Dat heeft als nadeel dat u als lezer even door mijn bril moet kijken. Dat

nadeel is echter te beperken, door vooral uw aandacht te vragen voor de bijdragen waarin de *fundamenten* van Bavincks denken en theologiseren aan de orde komen. Persoonlijk heb ik de bijdragen daarover als hoogtepunten in deze bundel ervaren.

Ik noemde al de bijdrage van J. Veenhof, 'De God van de filosofen en van de Bijbel'. Nogmaals, een knappe analyse van Bavincks kentheoretische uitgangspunten. Hoe verhouden zich de dingen buiten ons tot onze waarneming? Bavinck heeft er diep over nagedacht. Je moet ook wel na het optreden van de filosoof Kant, die hier zo z'n vraagtekens zet: zijn de dingen zoals ze zijn, wel direct toegankelijk voor onze waarneming? Moeilijke vragen, waarmee niet iedere lezer van ons blad direct zal zitten. Wel hoop ik dat het de theologen/predikanten onder ons tot lezen zal prikkelen. Je leert er Bavinck beter door begrijpen. En de discussie over de (systematische) theologie als wetenschap gaat nog steeds onverminderd door. Je hoeft er alleen maar het laatstverschenen nummer van het blad *Radix* (jrg. 32, nr. 2, 2006, p. 91v) op na te lezen.

De bijdrage van John Bolt, 'Een gemiste kans. Herman Bavinck over openbaring en religie' overlapt voor een deel die van J. Veenhof, maar geeft toch een heel eigen verhaal. Met een conclusie die aan het denken zet, maar tegelijk heel wat vragen oproept. Omdat Bavinck zich niet beperkte tot de bijbelse theologie, maar de christelijke religie (in al haar exclusiviteit) zag als religie onder de religies, bleef hij bewaard voor het subjectivisme - het denken vanuit het (vrome) ik - waaraan zijn erfgenamen (bijv. G.C. Berkouwer) niet wisten te ontkomen. Totdat uiteindelijk bij H.M. Kuitert alle kaarten op het verschijnsel religie gezet worden, zonder het vertrouwen dat Bavinck in de bijbelse openbaring had. Zouden de lijnen werkelijk zo lopen?

De conclusie van Bolt valt des te meer op, omdat C. van der Kooi in zijn bijdrage 'Het beroep op het innerlijk getuigenis van de Geest, in het bijzonder bij Herman Bavinck' bij Bavinck juist denken vanuit het vrome ik constateert of in ieder geval vermoedt. Bij Bavinck zou de kerk als traditiegemeenschap te veel buiten beeld blijven. Daarvan geeft M.E. Brinkman ('Bavinck en de katholiciteit van de kerk') een ander beeld:

Bavinck stelt dat elke gelovige en dogmaticus zijn overtuiging allereerst ontvangt uit de handen van zijn kerk. Ook H. van den Belt ('De autonomie van de mens of de autopistie van de Schrift') ziet Bavinck worstelen met het subjectivisme. Voor Bavinck ligt de grond van het geloof niet in de gelovigen, maar in Gods openbaring. Tegelijk had Bavinck volgens Van den Belt een soort haat-liefdeverhouding met het subjectivisme van de ethische theologie. Er is bij Bavinck een subjectief element te bespeuren, dat naar het oordeel van Van den Belt Berkouwer verder ontwikkeld heeft en bij Kuitert geradicaliseerd wordt. Loopt er misschien een lijn van de bevindelijk-gereformeerde spiritualiteit (die via de Af-scheiding ook bij Bavinck een rol speelt) naar de vrijzinnigheid?

U merkt, het gaat over fundamentele voorvragen. En de Bavinckgeleerden zijn het duidelijk niet in alle opzichten met elkaar eens. Al tracht ieder werkelijk aan Bavinck recht te doen. Dat mag wel even apart vermeld worden. In de loop van de tijd is Bavinck nogal eens voor eigen theologische karretjes gespannen. Dat is niet zo'n kunst. Er zijn bij Bavinck witte plekken, vaagheden en raad-selachtigheden die je gemakkelijk naar eigen believen kunt invullen. Zoals er bij hem ook innerlijke tegenstrijdigheden of inconsequenties te noteren zijn. Graag spreek ik waardering uit voor het feit dat in deze bundel geprobeerd wordt om Bavincks eigen bedoelingen op het spoor te komen. Dat er dan onderling meningsverschil is, prikkelt alleen maar tot verdere studie en gesprek. Het kriebelt om je in het gesprek te mengen. Daarvoor is een boekbespreking niet de geëigende plaats, helaas. Deze bespreking is zo al ingewikkeld genoeg geworden, vrees ik. Laat één ding in ieder geval helder zijn: *Ontmoetingen met Bavinck* is een in veel opzichten stimulerende bundel. Om het met H. van den Belt te zeggen: Bavinck blijft boeien!

N.a.v.: George Harinck en Gerrit Neven (red.), *Ontmoetingen met Bavinck*, De Vuurbaak, Barneveld 2006, ADChartasreeks nr 9, ISBN 90 5560 307 4, 343 pag., verkoopprijs € 17,90

Liedje van verlangen

Bij zacht warm moederwif in bed
en luisteren naar
beschuit en kruimelend gesprek
haar kussens, borsten, buik, mijn
bruine benen warm, de geur
van warme, warme zachte Mam en
het verend grotemensenbed
de zonse zondagochtend lang
lui opstaan met
de koffie klimt al in de gang
en in de keuken
roostert zich het brood
moeders moeders mogen nooit
nooit dood

Chawwa Wijnberg

Uit: *Echo van de roos* 2003

Wat is er heerlijker als kind in het warme bed met je ouders?
Hier ligt het kind bij 'zacht warm moederwif',
als een jong diertje bij de grote, sterke moeder.

Een treffend vers.
Hoe oud zou dit kind zijn?
Niet meer zo jong, denk ik.
Ze zijn misschien op sabbat naar de sjoel geweest.
Vandaar dat ze op zondagmorgen uitslapen.

Het gaat natuurlijk om die laatste regels.
Wat een emotie ligt daarin!
Menselijkerwijs zijn moeders inderdaad onmisbaar.
Maar God beslist soms anders.
Dat blijft onbegrijpelijk en moeilijk.

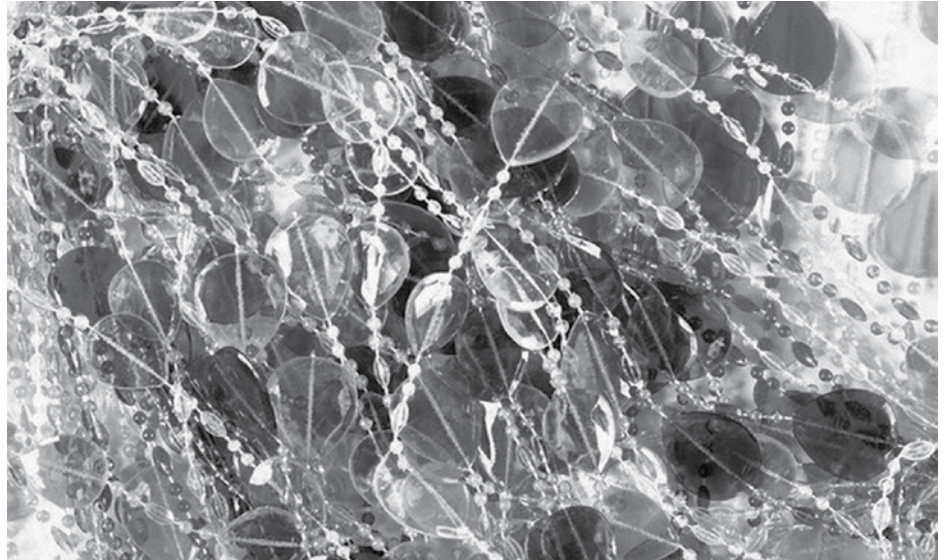
Van 't Spijker over chaotisch kerkelijk Nederland

Een bijzonder boeiend interview met prof. dr. W. van 't Spijker trof ik aan in *Terdege* (23 aug. 2006). Het vormt het slotstuk van een tiendelige serie in dat blad over de vraag: 'Waar gaat het heen met Nederland?' Het artikel draagt de titel: 'Chaos in de kerk.' Huib de Vries bevraagt de 79-jarige christelijke gereformeerde kerkhistoricus over het huidige kerkelijke leven, en dat in het licht van wat hij van de kerkhistorie door de jaren heeft opgestoken. Van 't Spijker geeft aan dat hij het voor vandaag uiterst moeilijk vindt om verbanden aan te geven en lijnen te trekken. Hij legt vervolgens ook uit waarom:

'Het kerkelijke leven wordt vandaag gekenmerkt door wanorde, gebrek aan overzicht, gebrek aan inzicht. Alles is in beweging, in alle kerken. De situatie doet denken aan die van de aarde voor de schepping. Die was chaotisch en leeg, lezen we in het begin van Genesis. Aan die woorden moet ik vaak denken als het om de actuele kerkelijke situatie gaat. Zoek je naar de oorzaak, dan kom je bij factoren die diep in de geschiedenis verankerd zijn. De kerkelijke situatie van de vroege kerk en van de Middeleeuwen was overzichtelijk. De Reformatie in zekere zin ook nog. Ten tijde van de Verlichting verandert dat. Dan wordt alles wat dif-fuus. Die ontwikkeling heeft zich daarna doorgezet. Het postmodernisme is niet te verklaren zonder de Verlichting.'

In Nederland bleef het gereformeerde protestantisme opvallend lang bloeien. Hoe is dat te verklaren?

'Een belangrijke oorzaak is denk ik dat het een duidelijke structuur had gekregen, door de verzuiling. Die gaf in zekere zin een overzichtelijk kerkelijk leven, dat ook in de maatschappij verankerd was. Waarbij je wel de vraag kunt stellen in hoeverre die structuur de zaak inhoudelijk dekte. Inmiddels zijn de grote zuilen weggefallen. De uitdaging is nu om dat wat positief uit het verleden naar ons toe is gekomen, weer

Wanorde, plastic van glas en kralen

gestalte te geven zonder in het oude patroon van verzuiling te vervallen.'

Daar zit u niet meer op te wachten? *'Nee, daar hebben we ook de schaduwkanten van gezien. Zoek je naar een model uit de kerkgeschiedenis dat ons vandaag kan helpen, dan kom je bij de vroegchristelijke kerk terecht. Er zijn parallellen tussen de maatschappij van toen en de onze. We moeten daarbij wel goed beseffen dat je de geschiedenis niet over kunt doen. De vroegchristelijke kerk stond in een voorchristelijke samenleving, onze situatie is die van een kerk die door het christendom heen is geslagen. Dat geeft, bij alle uiterlijke overeenkomst, een groot verschil. Mensen die door het christendom heen zijn geslagen, hebben er op een bepaalde manier iets van meegenomen, maar dat is in het tegendeel verkeerd.'*

Vergeleken met omliggende landen is de situatie in Nederland nog altijd gunstig. Zal dat verschil in de komende twintig jaar verdwijnen?

'Dat verwacht ik niet. In Nederland is de eeuwen door een orthodoxe, bijbelgetrouwe stroming blijven bestaan. Die zal er denk ik ook blijven, maar het wel moeilijker krijgen. Zwakte van deze stroming is het ontbreken van kerkelijke eenheid.'

Is die zwakte nog toegenomen door de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland?

'Het eindresultaat van de kerkelijke fusie is ver beneden het oorspronkelijke elan gebleven. Het is steeds meer een kwestie van passen en meten geworden, met oplossingen die kerkelijk gezien kant noch wal raken. De ruimte die de Nederlandse Hervormde Kerk al bood voor de vrijzinnigheid, is meegeschoven de PKN in. Naar mijn idee is er sprake van een simpele transformatie. Principieel is er weinig veranderd.'

Hoe beoordeelt u in dit licht de vorming van de Hersteld Hervormde Kerk?

'Die was mijns inziens niet nodig. De ver-warring is er alleen maar door toegenomen. Twee mannen die er mede leiding aan hebben gegeven, zijn bij mij gepromoveerd. Allebei interessante, integere figu-

ren, maar het heeft me verbaasd dat ze de opleiding van de nieuwe kerk hebben ondergebracht bij de Vrije Universiteit. Waar enkele kamers verderop de imams van Nederland worden opgeleid. Dat vond ik een curieuze keuze.'

Ds. J.H. Velema zei in een interview te verwachten dat een deel van de Christelijke Gereformeerde Kerken zal samengaan met de Hersteld Hervormde Kerk, het resterende deel met de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt of de Nederlands Gereformeerde Kerken. Deelt u die gedachte?

'Die deel ik niet, omdat het een zichzelf vervullende profetie zou kunnen zijn. Daar wil ik niet aan meewerken. Afgezien van de Reformatie en wellicht ook de Afscheiding van 1834 zijn alle kerkscheuringen grotendeels te verklaren uit karakterologische trekken van mensen die niet meer met elkaar konden.'

Hoeveel inzichtgevende waarnemingen Van 't Spijker in dit interview ook doet (ook in het vervolg), op dit punt lukt het me toch niet om enig protest achter de kiezen te houden. Vooral vanwege dat woordje 'grotendeels'. Er valt heel wat te zeggen over de rol van 'karakterologische trekken' in kerkscheuringen (inclusief de grote Reformatie!), maar het lijkt me moeilijk houdbaar dat zo verregaand tot hét grote verklaring-principe te promoveren. Om een voorbeeld te nemen. De manier waarop de Doleantie verliet, is zeker ook fors gestempeld o.a. door diverse 'karakterologische trekken' van Kuyper. Maar de scheuring van 1886 heeft zich toch niet dáárom voltrokken, want bij alle bestaande karakterologische verschillen lagen de echte, en ook daarom onverzoenlijke tegenstellingen toch voluit op het vlak van (het handhaven van) het belijden van de kerk. Zo goed als de Afscheiding was ook de Doleantie het uit elkaar gaan omwille van het belijden van de waarheid. Radicale verschillen in opvatting over de waarheid en haar verdediging konden niet meer met elkaar. Dat was primair. Dat kun je zo niet afdoen als een zaak van mensen die vanwege hun karakter niet meer met elkaar konden. Net zo onbillijk zou het zijn om in omgekeerde situaties, in de verklaring waarom soms ook bij grote meningsverschillen een scheuring uitblijft, dat puur vanuit karakterologische factoren te gaan verklaren. Een situatie waar Van 't Spijker vervolgens iets over zegt:

'Ik acht het nog steeds een voordeel te zijn dat wij tot nu toe geen scheuring hebben meegemaakt. Wel is er bij mij de bange vrees dat de diversiteit binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken zo zal toenemen dat er geen onderlinge herkenning meer is. Je ziet steeds meer dat de plaatselijke situatie gaat heersen over dat wat landelijk is besloten. Er wordt openlijk gepleit voor independentisme, waarbij de plaatselijke gemeente in principe zelfstandig is. Opvallend is verder de grove onkunde in de principia van het gereformeerd belijden. Ook onder leidinggevende figuren.'

Is dat karakteristiek voor de Christelijke Gereformeerde Kerken?

'Zeker niet. Het zijn zaken die voortkomen uit het algemeen maatschappelijke levensklimaat, waarin het individualisme bepalend is. Dat gaat aan niemand voorbij. Door de moderne media is de wereld opengebroken. De gevolgen daarvan laten geen kerk onberoerd. Neem de grote verandering in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, jarenlang een bolwerk van kerkelijke eensgezindheid. Het gebrek aan historisch besef, de doorwerking van het individualisme en de nadruk op het gevoel verklaren de grote invloed van de evangelische beweging, die al deze elementen in zich verenigt. De opwekkingsliederen zijn in veel reformatorische kerken bijna gecanoniseerd. Ook de muziekbeoefening komt in dat teken te staan. Een grote groep kerkmensen heeft een afkeer van orgelmuziek, en kan geen psalmmelodie meer horen. Terwijl de melodieën van de psalmen klassiek zijn. Als de opwekkingsliederen in de zee van de geschiedenis zijn verdwenen, komen de psalmen weer boven. Ik ben geen principieel tegenstander van het vrije lied, maar de psalmen gaan boven alles. Augustinus zei daarvan: "Hoe kun je God beter prijzen dan met Zijn eigen Woord?"'

Voor de Protestantse Kerk in Nederland is alleen toekomst als er een vruchtbare, inhoudelijke en geestelijke integratie komt met de evangelische beweging, zei prof. dr. C. Graafland. *'Dat zeg ik dus niet. Ik zie alleen toekomst als er een herbeleving en herbestudering komt van de grote principia van de Reformatie en een herwaardering van de principiële betekenis van het presbyteriaal-synodale systeem. Wat vandaag naar voren wordt gebracht over gemeenteopbouw, is gespeend van elke kennis van de geschiedenis. Men beseft niet wat je op het spel zet als je de gereformeerde kerkstructuur loslaat. Die is niet door mensen uitgevonden,*

maar ontleend aan de Schrift. De geschiedenis leert dat een aan de Bijbel ontleende kerkstructuur in tijden van crisis mede helpt om de wezenlijke inhoud te bewaren.

Het is een illusie dat evangelische kringen en charismatischen, met hun nadruk op de Geest, de gevestigde kerken kunnen reddeden. Ook onze vaders hebben gesproken over de betekenis van de Heilige Geest, maar zij hebben die niet losgemaakt van de structuur. Guido de Brès zegt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis dat de kerk "geregeerd moet worden naar de geestelijke bestuurswijze die ons onze Heere heeft geleerd in Zijn Woord." Evangelie, Woord, Geest en structuur horen bij elkaar. Daar is in evangelische kringen totaal geen zicht op.'

Vanwaar dan toch die aantrekkingskracht?

'De nieuwe generatie zoekt in de nieuwe vormen naar het wezenlijke: authentiek bijbelse, doorleefde vroomheid. Veel ouders zijn niet in staat geweest die voor te leven en door te geven, zo eerlijk moeten we zijn. Dan gaan de kinderen het elders zoeken, dat kan ik begrijpen, maar ze doen het jammer genoeg op de foute plaats.'

Kerkelijk besef is er onder jongeren nauwelijks. Heeft dat ook positieve kanten?

'Het is winst als mensen gaan zien dat het kerkelijke leven breder is dan hun eigen kleine onderafdeling van de gereformeerde gezindte. Ik kan me voorstellen dat onze

kinderen van de onderlinge theologische discussies die gevoerd zijn, zeggen: "Waar heb je het eigenlijk over?" Die discussies deden niet alleen afbreuk aan de katholiciteit van de kerk, maar ook aan de katholiciteit van de vroomheid. Die is men op gaan splitsen. "Wij leggen speciale nadruk op het verbond." "Wij hebben speciale nadruk op de wedergeboorte." "Bij ons vind je bijzondere nadruk op de bevinding." Als je aparte compartimenten in de vroomheid maakt, is het gevaar groot dat je de vroomheid zelf kwijtraakt. Het moet onze begeerte zijn om de katholieke vroomheid te beoefenen, en die ook kerkelijk gestalte te geven. Dat leidt tot een gezond kerkelijk besef.'

Binnen de gereformeerde gezindte groeien de vragen rond het gezag van de Schrift. Hoe dient daarop te worden gereageerd?

'Ook dat probleem kan alleen benaderd worden vanuit authentieke vroomheid. De Schrift is er niet voor om in rapport te worden gebracht met de theorieën van de zogenaamde wetenschap. De Bijbel is primair anders dan het Boek van Gods verbond, waarin duidelijk wordt hoe God met Zijn volk leeft. De Bijbel begint met de schepping, niet met de verbondssluiting van God met Abraham, maar je kunt die twee niet van elkaar losmaken. Als Jesaja in hoofdstuk 40 van zijn profetieën spreekt over Gods almacht in de schepping, doet hij dat in de context van het verbond.'

Ziet u de discussie over het ontstaan van de wereld, de werkelijkheid van wonderen en het bijbelse spreken over homoseksualiteit als een bedreiging voor de gereformeerde gezindte?

'In elk tijdperk van de geschiedenis tref je deze discussies aan. Dat betekent niet dat ze me geen zorg geven, maar het zorgt wel voor een zekere relativering. De soldaten van Philips van Hessen verschenen op de Rijksdag van Augsburg met op hun tressen de woorden, in het Latijn: "Het Woord van God blijft tot in eeuwigheid". Theorieën over het Woord komen en gaan, het Woord zelf staat vast en blijft mensen zoeken, troosten en trekken. Zo doet Christus Zijn werk.'

Voor kerken in de rechterflank van de gereformeerde gezindte zijn de theologische ontwikkelingen reden om het isolement te zoeken. Kunt u dat begrijpen?

'Zeker. Toch betwijfel ik of het de oplossing is. Die gereserveerdheid verhindert je om aan de publieke discussie deel te nemen. Intern leidt het isolement tot onderhuidse spanningen die op een gegeven moment toch naar boven komen. Je ziet dat heel duidelijk in de Gereformeerde Gemeenten. Ik vind het een beetje gênant om via internet uitgebreide anonieme boodschappen te krijgen over dit kerkverband. Anderzijds, de keuze voor isolement is weinig missionair.'

In hoeverre is bestudering van de werken van Calvijn een remedie tegen misvormingen in het kerkelijk en theologisch denken?

'Ik heb grote waardering voor het werk van Calvijn, maar je kunt dat niet zomaar transplanteren naar onze tijd. Transplantatie heeft één groot gevaar: afstoting. Het lezen van zijn geschriften kan je wel helderheid van denken geven. Waarbij het goed is om Calvijn te lezen in samenhang met de geschriften van de mensen die hem hebben beïnvloed of ter zijde gestaan. Calvijn moet je horen tegen het klankbord van de hele Reformatie: Luther, Bucer, Melanchton, Bullinger en vele anderen. In het besef dat de Reformatie zelf niets anders beoogde dan terugkeer tot de oude kerk. Wat in de vroege kerk naar voren is gekomen, en in de Reformatie weer werd ontdekt en beoefend, moet opnieuw gestalte krijgen in onze tijd. Een gestalte die in overeenstemming is met wat de Bijbel ons leert over Evangelie, Woord, kerk, structuur en ambt.'

Van 't Spijker wil beslist niet somber eindigen. Juist het verloop van de kerkgeschiedenis, die hij zo goed kent, behoedt hem daarvoor. Zijn laatste opmerking is daarom: 'Er is weinig nieuws onder de zon. Dat geeft moed voor de toekomst. Er is er immers Een die ervoor zorgt dat Christus nooit zonder onderdanen zal zijn.'

De rol van de catechismus-prediking

In de afgelopen zomer schreef de Nederlands gereformeerde ds. C.T. de Groot een tweetal artikelen in *Opbouw* over de catechismus-prediking. Hij wil een goed woord doen voor die prediking en geeft daarvoor ook praktische tips. Hij zou dit onderwerp graag in gesprek willen hebben binnen zijn kerken, omdat de regelmatige catechismus-prediking daar sterk onder druk is komen te staan. En dat blijkt ook niet los te staan van inhoudelijke moeite met dit belijden-schrift van de kerk, zo schrijft hij. Ik

neem dat deel van zijn eerste artikel over dat de huidige situatie binnen de NGK in kaart brengt. Titel van het artikel: 'Gids in het oerwoud van religie' (*Opbouw* 28 juli 2006). Hij schrijft:

Vanaf het moment dat de kerken van de Reformatie in ons land ongestoord erediens-ten konden beleggen, was in de tweede dienst de Heidelbergse catechismus (1563) al snel de leidraad. De synode van Dordrecht besloot in 1578 zelfs dat de Heidelbergse catechismus moest worden gebruikt.

Dit oergereformeerde element lijkt in onze kerken hoe langer hoe meer op de achtergrond te geraken.

Nog ongeveer twee derde van onze predikanten laat zich met enige regelmaat door de catechismus leiden. Daarbij wordt meestal gekozen voor een selectie, waarbij vooral de uitleg van de tien geboden en het Onze Vader populair zijn. Slechts een enkele predikant begint bij Zondag 1 en gaat door tot Zondag 52.

Vrijblijvender

Het Akkoord voor Kerkelijk Samenleven is tijdens de Landelijke Vergadering van Leystad (2004) aan deze ontwikkeling aangepast. Zonder slag of stoot werd de tekst van artikel 18 van 'Zo mogelijk zal in één dienst de hoofdsom van de Heidelbergse catechismus worden verkondigd' gewijzigd in 'Regelmatig wordt de gemeente in de leer van de kerk onderwezen aan de hand van de Heidelbergse catechismus'. Als kerken hebben we dus gekozen voor meer vrijblijvendheid. De regel is niet langer: catechismusprediking tenzij dit door omstandigheden niet mogelijk of wijs is. De regel is nu: iedere gemeente mag zelf bepalen hoe vaak er voor catechismusprediking wordt gekozen.

Vervreemding

Tanende interesse voor catechismusprediking komt niet uit de lucht vallen. Een belangrijke reden betreft het grote aantal ruildiensten. Nogal wat predikanten gaan bijna nooit in een middag- of avonddienst in de eigen gemeente voor. En als dat dan wel het geval is betreft het meestal een avondmaals- of jeugddienst. Wie zijn oor in de kerken te luisteren legt, merkt dat echter ook de inhoud en de vormgeving van de catechismus een hartig woordje meespreekt. Je hoort gemeenteleden dingen zeggen als: 'De vragen die in de catechismus worden opgeworpen zijn bijna nooit de vragen waar ik mee tob. Bovendien heb ik aan de antwoorden niet echt veel in mijn dagelijks leven. De catechismuspreken doen zo weinig met m'n gevoel, het is zo redeneerderig.' Anderen missen in het 16^e-eeuwse geschrift bedendaagse thema's, zoals het werk van de heilige Geest, Israël en de missionaire roeping van de gemeente. En nog weer anderen zeggen ronduit: 'De catechismus is door mensen opgesteld, ik laat me liever door de bijbel leiden.'

Dubbele doopraktijk

Als ik me niet vergis gaat de moeite met de inhoud zelfs niet aan een deel van onze predikanten voorbij. In de catechismus wordt voluit gepleit voor de kinderdoop, maar ik heb signalen dat nogal wat predikanten en kerkenraden prima zouden kunnen leven met een zogenaamde 'dubbele doopraktijk' waarover ds. Kurpershoek onlangs in *Opbouw* (nr. 4 en 5) hardop nadacht. Een volmondig beamen van vraag 74 'Zal men ook de kleine kinderen dopen?' en daar met betoon van Geest en kracht over preken, wordt dan wel heel moeilijk, zo niet onmogelijk.

Eeuwig verloren?

Op een ander punt klinkt in de catechismus telkens de verschrikkelijke mogelijkheid van het voor eeuwig verloren gaan en de straf die een mens dan aan lichaam en ziel zal ondervinden. Een enquête in het blad *CV.Koers* (nov. 2004) wees uit dat de leer van de hel door 50% van onze predikanten wordt beschouwd als 'Niet onbelangrijk, maar het raakt evenmin aan de kern van het evangelie.' Slechts 13% ziet de hel als 'een eeuwigdurende, bewuste fysieke en geestelijke kwelling'. Preken aan de hand van het leerboek waarin het anders wordt beleden wordt dan wel heel erg lastig.

In gesprek

In plaats van de handdoek in de ring te gooien en (bijna) niet meer de catechismus in kerkdiensten open te slaan pleit ik voor een andere route. Wanneer het waar is dat wij in onze kerken met bepaalde 'waarheden' van de belijdenis moeite hebben of moeite hebben met de wijze waarop een en ander is verwoord, lijkt het me dat we daar als kerken over in gesprek moeten gaan. Plaatselijk zal het gesprek op gang moeten komen in de kerkenraad en vervolgens ook in de gemeente als totaal. Ook acht ik het jammer dat we als predikanten, behalve een emailgroep met alle beperkingen van dien, geen platform hebben om ons onderling te bezinnen op de inhoud van ons geloof en de wijze waarop de belijdenis daarin een rol speelt. Wat mij betreft kan de catechismus uitstekend functioneren als motor voor dergelijke gesprekken.

Om twee redenen vind ik het de moeite waard om dit door te geven. Al-

leerst denk ik aan de kerkelijke gesprekken met de NGK, zowel landelijk als plaatselijk. Gesprekken die juist ook betrekking moeten hebben op de binding aan de belijdenis en het weerstaan van afwijkingen ervan (zie bijv. de besluiten van de GS Amersfoort, *Acta*, art. 135). Zolang de praktijk zich blijft ontwikkelen in de richting die ds. De Groot schetst (en dat samen op met de charismatische invloed die juist in die kerken heel snel zo sterk is geworden, dat binnen eigen NGK-gelederen zelfs van een 'verschieten van kleur' gesproken wordt, *ND* 18 sept, p. 2), is er alle reden om in samsprekingen een prominente plaats te geven aan de vraag: hoe functioneert het belijden van de kerk ook daadwerkelijk in het leven en de prediking van de kerken?

Dat is tegelijk een vraag van zelfbeproeving voor onszelf. En dat is mijn tweede reden. De catechismusprediking heeft onder ons nog een behoorlijk grotere plaats dan bij de NGK zoals De Groot die schetst. Maar ik heb de indruk dat het ook bij ons een inkrimpende plaats is. Er zijn al diverse kerken die er letterlijk jaren over doen om één ronde catechismusprediking te volbrengen. In het kerkelijk onderwijs, in ieder geval in diverse nieuwe catechisatiemethodes, hebben de vragen en antwoorden van de Catechismus in toenemende mate een incidentelere en meer illustratieve rol toebedeeld gekregen. De kerk is er zeer mee gebaat wanneer haar belijden niet in de marge terecht komt van wat ze in kerkdienst en kerkelijk onderwijs over wil dragen. Terecht schrijft De Groot, wanneer hij de ontstaanstijd van de Catechismus en onze situatie vergelijkt:

Ook wij moeten onze weg vinden in het woud van religieuze ideeën. Natuurlijk zijn niet alle fronten gelijk, maar ik zie wel degelijk overeenkomsten met de tijd van ontstaan van de catechismus. Ook in ons beden wordt het God en mens zijn van Jezus Christus betwijfeld, staat de kinder-

doop ter discussie, is er verschil van inzicht in het werk van de heilige Geest en wordt Gods toorn over de zonde verschillend getaxeed. Van belang is hoe we de bijbel op deze en andere controversiële punten verstaan. Bij dit verstaan helpen ons de belijdenisgeschriften. Want zij verwoor-

den het geloof van de heiligen van nu en vroeger. Alleen samen met alle heiligen peilen we Gods bedoelingen. Prof. Verboom noemt in dit verband de catechismus de infrastructuur of de grammatica die helpt de Schriften goed te verstaan.

Independentistische tendensen in de Doppperkerken

Sinds de GS Amersfoort 2005 onderhouden De Gereformeerde Kerken in Nederland correspondentie met Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika. In de volksmond meestal Die Doppperkerke genoemd. Deze correspondentie is niet zonder slag of stoot tot stand gekomen. Al een synode eerder lag er een voorstel van de deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken om tot correspondentie over te gaan, maar dat haalde het toen niet, mee door de moeite die Die Vrye Gereformeerde Kerke ermee hadden. Met hen hebben wij al vanaf het begin van de jaren vijftig een kerkelijke band. En zij maken uiteraard de Doppperkerken van dichterbij mee dan wij.

Nu de correspondentie toch een feit is, is dat geen eindpunt. Eerder een beginpunt: nu rust op ons van weerszijden ook de plicht met elkaar mee te leven, en waar nodig elkaar ook te waarschuwen voor verkeerde ontwikkelingen. In dat kader geef ik iets door uit het blad *Waarheid & Dwaling* van de 'Vereniging vir Gereformeerde lewenswandel'. Dit blad vervult in Zuid-Afrika een waarschuwendende functie m.b.t. ontwikkelingen in het kerkelijk leven. In nummer 4 van jaargang 12 (april 2006) wordt een openlijke verklaring door 36 predikanten doorgegeven, zoals eerder gepubliceerd in *Die Kerkblad* van maart 2006, het officiële orgaan van de Doppperkerken. Deze verklaring betreft het besluit van de Algemene Sinode van Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, gehouden in Potchefstroom 2006, om een eerder besluit dat ook vrouwen als diaken bevestigd mogen worden, terug te draaien.

Potchefstroom

Nu kun je van mening verschillen over de schriftuurlijke argumentatie voor dit besluit. Ook onder ons wordt een duidelijk verschil gemaakt tussen de mogelijkheid van vrouwelijke diakenen en vrouwelijke ouderlingen of predikanten. Maar het gaat de redactie van *Waarheid & Dwaling* terecht om de wijze waarop 36 predikanten een synodebesluit openlijk naast zich neerleggen. Ze schrijven namelijk dat zij

... het volgende Bijbelse beginselstandpunt innemen:

- *God geeft zijn Geest en gaven aan alle gelovigen (mannelijk en vrouwelijk) en roept alle gelovigen om hun gaven gewillig en met vreugde tot nut en heil van de andere gelovigen en tot uitbreiding van Gods Koninkrijk aan te wenden.*
- *Waar er verscheidene Schriftgedeelten zijn die spreken over ambtelijke dienst ook door vrouwen, zijn er geen Schriftgedeelten die ambtelijke dienst door vrouwen verbieden.*
- *Iedere persoon (mannelijk of vrouwelijk) die door God geroepen en be-*

kwaam gemaakt is, mag ambtelijk in zijn of haar dienst bevestigd worden.

Men geeft toe dat een bezwaarschrift tegen het besluit van de synode van 2003 over de toelating van diaconessen op formele gronden wel aangenomen moest worden, maar daaruit trekken ze de conclusie: de ene synode zegt dat het mag, een volgende trekt dat besluit weer in; dus heeft tot nu toe geen synode het laatste woord gesproken over de schriftuurlijke gronden voor het al of niet accepteren van vrouwelijke ambtsdragers. En dus (! FJB):

... hebben de plaatselijke kerken de bevoegdheid en de verantwoordelijkheid om, in het belang van hun gemeente, hierover

een standpunt te bepalen.

En dan komt de spits van hun verklaring:

- *Daarom gaan wij ermee door onze kerkeraden zo te leiden dat vrouwen die door God tot diaken geroepen en bekwaam gemaakt zijn, na verkiezing, officieel in haar dienst te bevestigen. Sommigen van ons hebben ook de vrijmoedigheid om vrouwen tot ouderling te bevestigen, terwijl anderen, vanwege de gevoeligheden binnen het kerkverband daarmee nog even wachten.*
- *We spreken onze oprechte dank en waardering uit tegenover diaconessen voor haar ijverige en trouwe dienstwerk in onze gemeenten. We moedigen haar aan in de huidige omstandigheden om*

met alle vrijmoedigheid in haar door God gegeven roeping te volharden en om zich niet door teleurstelling, moeite en verdriet te laten ophouden.

Die laatste woorden vind ik wel heel schokkend: die zijn rechtstreeks overgenomen uit het gebed in het bevestigingsformulier voor ambtsdragers. Maar ze worden nu dus toegepast op het eigen kerkverband!

Maar liefst 36 predikanten ondertekenden en plaatsten deze openlijke verklaring. En negerden daarmee de weg die we als kerken afgesproken hebben m.b.t. genomen besluiten.

Er is dus werk aan de winkel in onze kerkelijke correspondentie.

Met de voeten bidden

Nu we toch iets overnemen uit het blad *Waarheid & Dwaling*, is het meelezen uit het hoofdartikel van het nummer van mei/juni 2006 (jrg. 12, nr. 5/6) ook de moeite waard.

De hoofdredacteur, ds. Gerard J. Meijer, geeft daarin zijn oordeel over massale gebedsbijeenkomsten. Op de eerste zondag van juni dit jaar zijn in Zuid-Afrika op meer dan 810 plaatsen in zowat 620 dorpen duizenden mensen bijeengekomen om te bidden voor oplossingen m.b.t. maatschappelijke problemen in hun land.

Uiteraard heeft ds. Meijer niets tegen samen bidden. Maar hij waarschuwt wel:

Gezamenlijke aanbidding mag nooit aangemoedigd worden boven of in de plaats van het persoonlijke gebed. En het mag ook niet ontaarden in een menselijke demonstratie van een massa-optreden tegen wie of wat ook. En het mag al helemaal niet een manier zijn waarmee we proberen de Vader tot Wie we bidden, te manipuleren.

Meijer is er niet gelukkig mee, uit de media te vernemen dat de gebedsbijeenkomst op de eerste zondag in juni 45.000 mensen 'gelokt' heeft.

Er kan ook een democratisering van het gebed plaatsvinden. We kennen het gezegde 'met de voeten stemmen'. Waar mee we bedoelen: getallen spreken. Democratie. Het volk laat z'n stem horen en wie durft die te negeren? Tel de voeten, gedeeld door twee, en je weet wat het volk wil. Maar het is bepaald niet uitgesloten dat er ook met de voeten gebeden wordt.

Meijer beklemtoont nogmaals dat hij echt geen afbreuk wil doen aan de noodzaak van gezamenlijke verootmoediging en gebed. Maar hij pleit wel voor:

... zuivere motieven en doelstellingen. ... Christus beveelt ons: 'Ga je binnenkamer in, sluit de deur en bid tot je Vader in het verborgene. En je Vader die in het verborgene ziet, zal het je in het openbaar vergelden' (Matt. 6:6). In één adem waarschuwt Christus ernstig tegen demonstraties op de straathoeken en in de synagogen. ... En bovendien: was er niet eens slechts één man die bad dat het niet regenen zou in het land, en het regende niet, drie jaar en zes maanden achtereenvolgend. En hij bad opnieuw, hij alleen. En de hemel gaf regen en de aarde gaf weer haar vruchten. Wij moeten niet met de voeten bidden. In

geloof moet er gebeden worden. Als de Zoon des mensen komt, zal Hij dan nog het geloof vinden op aarde (Luk. 18:8)?

Het overdenken waard. Ook onder ons neemt de cultuur toe om voor allerlei zaken een speciale gebedszondag uit te roepen: voor kerkelijke eenheid, voor evangelisatie, voor de vervolgte kerk, voor een Micha Campagne... Heb je net, zoals gebruikelijk, op de avondmaalszondag in de gebeden ruime aandacht gegeven aan de kerkelijke verdeeldheid, word je opgeroepen een zondag later het nog eens te doen. Omdat die zondag daar 'van hogerhand' speciaal voor vastgesteld is. Of je hebt drie zondagen eerder, in een preek over het achtste gebod, uitvoerig aandacht gegeven aan sociale gerechtigheid, verwacht 'men' dat je het op zondag 15 oktober nog eens doet.

Zou het inderdaad verschil maken of we massaal op die ene zondag voor die ene zaak bidden, of dat plaatselijk ieder op eigen tijd doet?